อิทธิบาท ๔ ทางแห่งความสำเร็จของชีวิต

ธรรมะ

สำหรับนักเรียน นักศึกษา

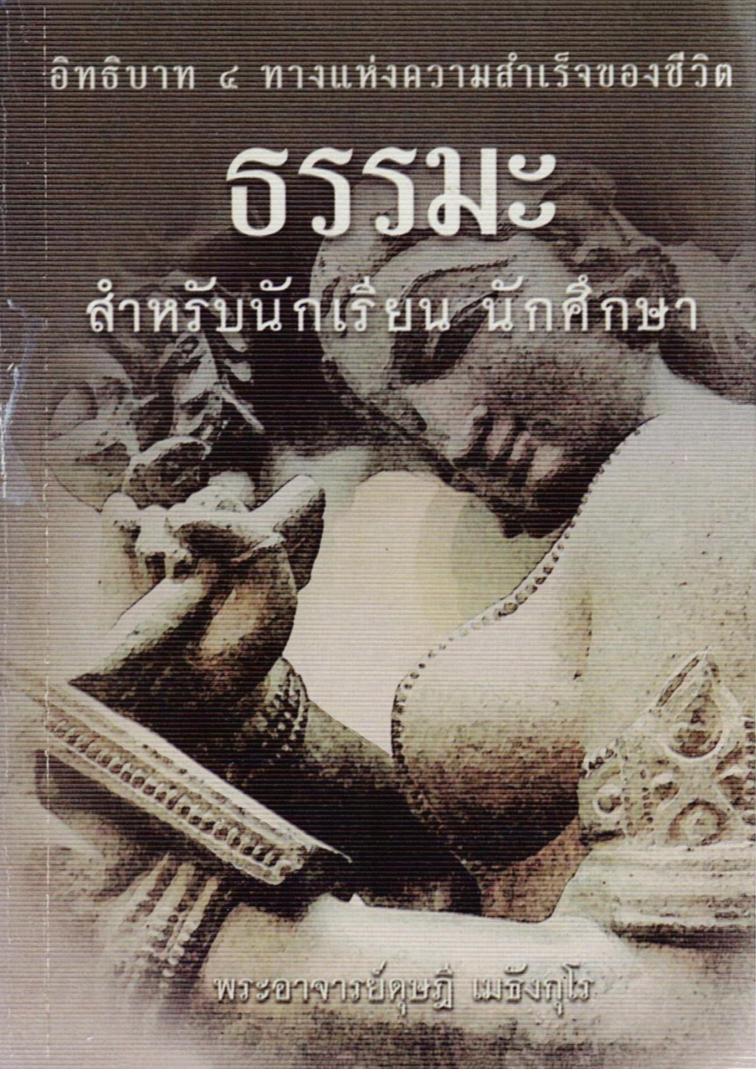

พระอาจารย์ดุษฎี เมธังกุโร

ธรรมะสำหรับนักเรียนนักศึกษา
พระอาจารย์ดุษฎี เมธังกุโร

ธรรมะสำหรับนักเรียน นักศึกษา

อิทธิบาท ๔ : ทางแห่งความสำเร็จของชีวิต

พระอาจารย์ดุษฎี เมธังกุโร

เพื่อความสุขของทุกชีวิต

....

....

สารบัญ

ธรรมะสำหรับนักเรียนนักศึกษา
จุดเริ่มต้นของความก้าวหน้า ๒
อานิสงส์ของการฟังธรรม ๓
ฟังแล้วรู้จักคิด ๕
ต้องนำมาปฏิบัติให้สมควร ๖
ธรรมะสำหรับนักเรียนนักศึกษา ๗
จุดหมายของชีวิต ๓ ระดับ ๙
ธรรมะเครื่องมือ คือ พละห้า ๑๒
๑. ศรัทธา...ความเชื่อมั่น ๑๒
๒. วิริยะ...ความพากเพียร ๑๔
๓. สติ...ความระลึกได้ ๑๖
๔. สมาธิ...ความตั้งใจมั่น ๒๐
๕. ปัญญา...ความรอบรู้ ๒๒
ธรรมะทั้งหมดต้องสมบูรณ์และสมดุล ๒๔
ธรรมะอื่นๆที่ตามมาเอง ๒๖

ให้สันโดษในปัจจัยสี่ ๒๗
เป็นลูกหนี้ที่กตัญญู ๒๙
เมื่อทำหน้าที่ก็มีธรรมะ ๓๐
หน้าที่ของอาจารย์ ๒ อย่าง ๓๑
อิทธิบาทสี่คือทางแห่งความสำเร็จ ๓๔
สุ จิ ปุ ลิ หัวใจนักปราชญ์ ๓๕
สร้างความพร้อมความเคยชินที่ดี ๓๖
การวางแผนและแบ่งเวลา ๓๙
สำคัญที่ลงมือทำ ๔๐
รู้จักคบหากัลยาณมิตร ๔๒
อย่าทอดทิ้งงานบ้าน ๔๔
ความร่วมมือก่อให้เกิดสุขอันยิ่งใหญ่ ๔๗
ธรรมะสว่างใจ ๕๔
ธรรมนูญชีวิต ของ พระธรรมปิฎก
คนมีชีวิตอยู่อย่างมั่นใจ ๕๙
คนประสบความสำเร็จ ๖๘
คนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ ๗๓
คนผู้เล่าเรียนศึกษา ๗๙

ธรรมะสำหรับนักเรียน นักศึกษา

อิทธิบาท ๔ : ทางแห่งความสำเร็จของชีวิต

○ ปัญญา...

ย่อมเกิดเพราะการฝึกฝน

โยคา เว ชายเต ภูริ

พระพุทธพจน์

ขอความเจริญสุขสวัสดี
จงมีแก่นักเรียนทั้งหลายผู้มีความสนใจในธรรม

วันนี้เป็นวันที่เรามีโอกาสที่จะได้เริ่มต้นชีวิตใหม่ของเรา ที่จริงนั้นชีวิตใหม่ของเรานั้น เริ่มต้นทุกวัน ถ้าเรามีความตั้งใจว่าวันนี้เป็นวันใหม่ เราจะตั้งต้นชีวิตใหม่ ทำชีวิตใหม่ในวันนี้ให้ดีขึ้น วันนั้นก็เป็นวันใหม่ เป็นวันเริ่มต้นชีวิตใหม่ของเรา แล้วยิ่งเราได้เข้ามาสู่โรงเรียนใหม่ เข้ามาสู่ระดับการศึกษาใหม่ การเริ่มต้นหรือตั้งต้นใหม่จึงเป็นสิ่งสำคัญมาก

ความสำเร็จในชีวิตของเรานั้น สำคัญอยู่ที่การเริ่มต้น ดังมีสุภาษิตว่า...*ถ้าเริ่มต้นดี ก็เท่ากับสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง* เพราะว่าการตั้งต้นนั้นต้อง

มีเป้าหมาย ต้องมีการเดินทาง แต่ถ้าหากเราไม่มีเป้าหมายไม่มีการเดินทาง เราก็ไปไม่ถึงจุดมุ่งหมายนั้น *การเริ่มต้นที่ดีทำชีวิตของเราให้ก้าวหน้า*

จุดเริ่มต้นของความก้าวหน้า

ทางก้าวหน้าในชีวิตของเรานั้น มีหลายอย่าง ในพุทธศาสนานั้นได้สอนข้อปฏิบัติไว้ถึง ๓๘ อย่าง เรียกว่า มงคล ๓๘ ประการ

เริ่มต้นตั้งแต่การที่เราจะต้องรู้จักคบหาบุคคลที่เป็นคนดี หลีกหนี ละเว้น จากบุคคลที่เป็นคนชั่ว เพราะเราคบคนเช่นไรก็เป็นเช่นนั้น บัดนี้พวกเราทุกคนได้มาสู่โรงเรียน สู่สถาบันการศึกษา ซึ่งถือว่าดีที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย แวดล้อมด้วยเพื่อนด้วยครูบาอาจารย์ที่เป็นคนดี เพราะฉะนั้นนี่ก็เป็นหลักประกันส่วนหนึ่ง หรือส่วนสำคัญของชีวิตเราแล้วว่า เรามีโอกาสจะก้าวหน้า และประสบความสำเร็จได้มาก

อานิสงส์ของการฟังธรรม

การคบเพื่อนดี หรือการมีคนดีแวดล้อม หรือแวดล้อมด้วยครูบาอาจารย์และบัณฑิตนั้น มีผลดีอย่างไร?

มีผลดีเพราะว่า จะเป็นโอกาสให้เราได้ฟังธรรม คำสั่งสอน คำแนะนำที่ดีงาม ที่ถูกต้อง การฟังธรรมนั้นก็เป็นมงคลของชีวิตอย่างหนึ่ง ทั้งให้ชีวิตมีความถูกต้อง มีความก้าวหน้า มีความสุข มีความเจริญ ในทางพระพุทธศาสนา ท่านสรรเสริญการฟังธรรมอยู่เนืองๆ ให้ฟังธรรมตามกาล คือฟังธรรมอยู่เป็นประจำสม่ำเสมอ เพราะว่า *การฟังธรรมนั้นมีอานิสงส์อย่างน้อย ๕ ประการ* คือ

๑. ทำให้ได้ยินได้ฟัง ในสิ่งที่ไม่เคยได้ยินได้ฟังมาก่อน ได้รับความรู้เพิ่มเติม

๒. บางอย่างเราเคยฟังมาแล้ว ก็มีประโยชน์ที่จะฟังซ้ำ เพราะจะได้ทบทวนให้เรามีความแม่นยำช่ำชองมากขึ้น

๓. นอกจากนั้น เมื่อเรามีปัญหาสงสัยในใจ การฟังธรรมก็บรรเทาความสงสัยในใจเราไปได้ เราได้คำตอบต่อปัญหาบางอย่างจากการฟังธรรม

๔. การฟังธรรมช่วยทำความเห็นความเข้าใจของเราให้ถูกต้อง ตรงกับหลักความจริง คนเรานั้นถ้าหากว่าเข้าใจผิด หรือมีความเชื่อที่ผิด ชีวิตจะดำเนินไปผิดพลาดโดยตลอด แต่ถ้าเราทำความเห็นให้ถูกต้อง มีเป้าหมาย เราก็จะเดินไปถูกทาง ฉะนั้นการฟังธรรมจึงมีความสำคัญ

๕. ในระหว่างฟังธรรม ให้เราสังเกตใจของเรา ใจของเราจะมีความแจ่มใส เบิกบาน ยิ่งถ้าหากว่าเราฟังด้วยความตั้งใจ เราฟังด้วยสมาธิ เกิดความเข้าใจ เราก็มีหลักในการดำเนินชีวิต มีความมั่นใจธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดง หรือสิ่งที่ครูบาอาจารย์สั่งสอนนั้น เป็นไปเพื่อคลายความโลภ ความโกรธความหลง มันจะต่างจากการพูดนินทาว่าร้าย การพูดยั่วยุ การด่าทอ หรือการพูดเพ้อเจ้อ ซึ่งทำให้จิต

ของเราเกิดอกุศล เกิดความเร่าร้อน เมื่อฟังธรรม จะได้สาระได้ความรู้ แล้วก็ได้ความสงบภายในจิตใจของเรา ฉะนั้นธรรมต่างๆก็เจริญงอกงามขึ้นจากการฟังธรรม พระพุทธเจ้าจึงตรัสสรรเสริญว่า...

กาเลน ธมฺมสวนํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ

แปลว่า

การฟังธรรมตามกาลเป็นมงคลชีวิตอันสูงสุด

ฟังแล้วรู้จักคิด

การฟังเป็นจุดเริ่มต้นทำให้ชีวิตก้าวหน้า เพราะในการฟังนั้น เราจะได้ข้อมูลเข้ามาเพื่อการศึกษาพิจารณา นี่เป็นองค์ประกอบภายนอก องค์ประกอบที่สำคัญอีกอันหนึ่งก็คือตัวเราเอง เราได้เพื่อนที่ดี ได้ครูบาอาจารย์ที่ดี แล้วมีโอกาสได้ฟังธรรม ท่านก็แนะให้เรานำไปคิดพิจารณาไตร่ตรองดู ใช้ปัญญาสอบสวนดูว่า สิ่งที่ได้ยิน ได้ฟังนั้น มีเหตุมีผลไหม? ควรแก่การปฏิบัติไหม? การพิจารณานี้เราเรียกว่า

โยนิโสมนสิการ เป็นการสร้างปัญญาภายในให้เกิดขึ้น อันนี้เป็นปัญญาของเราอย่างแท้จริง ปัญญาข้างนอกที่ได้ฟังมานั้น เป็นปัญญาที่ช่วยเราได้บ้างเป็นครั้งเป็นคราว เป็นการเริ่มต้น แต่ปัญญาที่เป็นที่พึ่งช่วยเราได้อย่างแท้จริง ต้องเป็นปัญญาที่เกิดจากการคิดพิจารณาด้วยตัวเอง

ต้องนำมาปฏิบัติให้สมควร

เมื่อเราได้ฟังและใช้โยนิโสมนสิการพิจารณาเห็นว่าดีจริง เราก็ลงมือปฏิบัติ เป็นธรรมานุธรรมปฏิบัติ คือปฏิบัติธรรมให้สมควรแก่ธรรม

ถ้าเราไม่ลงมือกระทำจริงๆ ชีวิตเราก็ยังไม่มีธรรมะขึ้นมา เราเพียงแต่จำได้ แต่ว่าเรายังไม่ได้ใช้เราก็ยังไม่มีหรือยังไม่เป็นสิ่งนั้นจริงๆ เหมือนกับเราอ่านตำราว่ายน้ำ ท่องจำสอบไล่ได้คะแนนเต็ม แต่ว่าถ้าเราไม่ลงไปว่ายน้ำจริงๆ เราก็ว่ายไม่เป็น และเมื่อเกิดวิกฤตการณ์เรือล่มขึ้น ความรู้ที่เราร่ำเรียนมาทั้งหมดที่มีท่วมหัวนั้นก็เอาตัวไม่รอด

เพราะฉะนั้น เมื่อเราฟังธรรมก็พิจารณา เสร็จแล้วก็เอาไปปฏิบัติ เราจะฟังมากจะฟังน้อยเท่าไรไม่สำคัญเท่ากับว่า ฟังแล้วพิจารณาและนำไปปฏิบัติหรือไม่ หากปฏิบัติได้จึงเป็นของดีจริง

ทางโรงเรียนเห็นความสำคัญ จึงได้เปิดโอกาสและสร้างสภาพแวดล้อมอันดีให้กับพวกเรา เพื่อจะได้มีชีวิตที่เจริญก้าวหน้า สิ่งสำคัญก็คือว่า ตัวเราเองจะต้องลงมือประพฤติปฏิบัติ กระทำด้วยตัวของเราเอง เพราะ*ชีวิตของเราจะเจริญหรือเสื่อม จะสุขหรือจะทุกข์นั้น อยู่ที่ตัวเราเองเป็นสำคัญ สิ่งแวดล้อมเป็นเพียงตัวช่วยเกื้อกูลเท่านั้น ตัวชี้ขาดคือตัวของเราเอง*

ธรรมะสำหรับนักเรียนนักศึกษา

ธรรมะที่ได้พูดกันในวันนี้ โดยที่พวกเราได้เข้ามาสู่สถาบันการศึกษา อาจารย์ก็กำหนดให้อาตมาพูดเรื่องธรรมะที่นักเรียนนักศึกษาจะต้องใช้สำหรับตนเองและสังคม

ในฐานะที่เราเป็นนักเรียน *หน้าที่อย่างแรกสุดของเราก็คือการเรียน* คำว่านักเรียนก็บอกแล้วว่าเป็นผู้ที่ทำการเรียนอยู่เสมอๆ นักกีฬาก็คือผู้ที่เล่นกีฬาเสมอๆ จนมีความเก่ง มีความเชี่ยวชาญ เราเป็นนักเรียนก็ต้องเป็นผู้ที่เรียนให้รู้จริง ทำให้ได้จริง แก้ปัญหาให้ได้จริง เราจึงจะเป็นนักเรียนในความหมายที่ถูกต้อง

ทีนี้ นักเรียนจะเรียนให้ประสบความสำเร็จได้อย่างไร? อันนี้พระพุทธเจ้าท่านได้สอนไว้เป็นอันมาก วันนี้ก็จะหยิบยกหลักธรรมบางข้อบางประการขึ้นมาเพื่อพูดย้ำเตือน เพื่อแนะนำ หรือว่าเพื่อทบทวนให้พวกเราได้พิจารณา แล้วจะได้นำไปใช้กับการศึกษาตลอดชีวิต ไม่ใช่เฉพาะในโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาเท่านั้น เป็นธรรมะที่ใช้ได้ตลอดชีวิตของเรา จนกว่าเราจะบรรลุจุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตนี้

จุดหมายของชีวิต ๓ ระดับ

ชีวิตเรานี้มีจุดมุ่งหมายหลายระดับ

ระดับที่ ๑ คือ ชีวิตจะต้องเลี้ยงตัวเองได้ สามารถจะพึ่งตัวเองได้ เราปรารถนาทรัพย์สมบัติ เราปรารถนาเกียรติยศชื่อเสียง เราปรารถนาไมตรีจิต เราปรารถนาเพื่อน สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่คนทั่วๆไป ต้องการและก็พึงได้มาโดยสุจริต เราก็ควรจะได้เช่นเดียวกัน ต้องสุจริต ถ้าเราได้มาโดยทุจริต ทรัพย์ ยศ เกียรติ และมิตรภาพนั้นมันไม่จีรังยั่งยืน มันไม่ใช่ของดีจริง

เมื่อเราได้แล้ว เราอย่าใช้ทรัพย์ ยศ ไมตรีนั้นเพียงเพื่อความสุขของเราคนเดียว เพราะถ้าเราใช้เพื่อความสุขของเราคนเดียว ความสุขนั้นไม่ไพศาล ไม่ถาวร เราควรจะใช้ทรัพย์ ยศ ไมตรีนั้นเพื่อคนทั้งหลาย เพื่อคนอื่น เพื่อคนที่จะตามมาในภายหน้า เรามีการทำทาน มีการเอื้อเฟื้อแบ่งปันต่อบุคคลอื่น อันนี้เพื่อประโยชน์แก่คนอื่น เพื่อความสุขแก่คนอื่น

แล้วเราจะได้ประโยชน์และความสุขยิ่งขึ้นกว่าเดิม เราจะมีความสุขมากกว่า ถ้าเราทำให้คนอื่นมีความสุขด้วย

ฉะนั้น *การช่วยเหลือคนอื่นก็เป็นเป้าหมายของชีวิตในประการที่ ๒ กล่าวคือ เป็นประโยชน์ผู้อื่น*

ส่วนประโยชน์สูงสุดที่พระพุทธศาสนาสอน ก็คือว่า ชีวิตของเราไม่ควรจะมีความทุกข์ ชีวิตของเราสามารถที่จะเรียน จะทำงาน จะดำเนินไปได้โดยไม่ต้องเป็นทุกข์ สามารถจะทำประโยชน์เพื่อตนเองและเพื่อคนอื่นได้โดยไม่ต้องเป็นทุกข์ ไม่ทำให้ทั้งตนเองและคนอื่นเป็นทุกข์ ใครที่สามารถใช้ชีวิตอย่างนี้ได้เป็นผู้ที่บรรลุเป้าหมายของชีวิต คือมีชีวิตที่ *สงบเย็นและเป็นประโยชน์* ถ้าพูดเป็นภาษากวีที่ไพเราะหน่อยก็ว่า เป็นชีวิตที่มี *ศานติและไมตรี* อยู่ในดวงใจ

ชีวิตของคนที่แก่งแย่งแข่งขัน เอาเป็นเอาตาย เหน็ดเหนื่อย ไม่เคยพบสันติสุข แม้เขาจะมีทรัพย์

สมบัติมาก บางทีชีวิตเขาก็สูญเปล่าไป เพราะเขาเข้าใจเพียงว่าชีวิตมีเพียงเป้าหมายระดับต้น คือการขวนขวายหาทรัพย์สมบัติ และบางทีเข้าใจผิดคิดว่าทรัพย์สมบัติเป็นเป้าหมาย ก็ทำการทุจริต ชีวิตเขาเลยขาดธรรมะ ขาดความภูมิใจ ขาดความสุขความสงบเย็น และนอกจากจะไม่เป็นประโยชน์แล้ว ยังเบียดเบียนคนอื่นด้วย

เพราะฉะนั้น เราก็ตั้งเป้าหมายชีวิตของเราให้ถูกต้อง ให้ตรง ดังที่พระพุทธเจ้าท่านแนะนำสั่งสอน และการศึกษาที่เราจะได้รับจากโรงเรียนนี้ คำแนะนำที่ครูบาอาจารย์ท่านให้ ก็เป็นไปเพื่อประโยชน์ทั้ง ๓ ประการนี้ คือ *ให้มีชีวิตเพื่อประโยชน์ของตนเอง ก็บำเพ็ญประโยชน์เพื่อเกื้อกูลผู้อื่นตามสมควร แล้วก็จะทำอะไรก็ตาม โดยไม่ต้องเป็นทุกข์ในการกระทำนั้น ช่วยตัวเอง ช่วยผู้อื่นให้เต็มที่โดยไม่ต้องเป็นทุกข์ นี้เป็นศิลปะการดำเนินชีวิตที่เราจะต้องนำมาใช้*

ธรรมะเครื่องมือ คือ พละห้า

ในระหว่างที่เราเป็นนักเรียน นักศึกษา เราก็มาพิจารณาดูว่า เราจะศึกษาให้ประสบความสำเร็จดังที่กล่าวมาทั้ง ๓ ระดับนี้ได้อย่างไร

ธรรมะที่ทำให้เรามีพลังใจในการประสบความสำเร็จในการศึกษา ต่อสู้ฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆได้นั้น พระพุทธองค์ท่านเรียกว่า พละห้า คือพลัง ๕ ประการ

๑. ศรัทธา...ความเชื่อมั่น

ตั้งต้นตั้งแต่ว่า ในการที่เราจะทำอะไรก็ตาม ศึกษา หรือจะทำงานใดๆ จะต้องมีศรัทธา ศรัทธาคือความเชื่อมั่น คือการเห็นคุณค่า เห็นประโยชน์ เห็นความดีงามในสิ่งที่เราจะกระทำลงไป ถ้าเราไม่เห็นว่าสิ่งที่เราทำมันมีคุณค่า มีความหมาย มีความสำคัญ เราก็ไม่สนใจ เราก็ไม่ใส่ใจ และเมื่อเราทำโดยไม่มีใจไปใส่ ไม่มีใจไปสนแล้ว เราก็เป็นเพียงเครื่องจักรยนต์เท่านั้น มันจะเกิดผลดีไม่ได้ ถ้าเราไม่สามารถจะทุ่มเทพลังความสามารถทั้งหมดของเราลงไปในสิ่งนั้น มันก็ไม่บรรลุผล

เพราะฉะนั้น เราจะต้องสร้างศรัทธาคือความเชื่อมั่นในคุณงามความดี หรือว่าความสำคัญของสิ่งที่เราจะกระทำ เราทั้งหลายจะได้อยู่ในโรงเรียนนี้ ๒ ปี ๓ ปี ๔ ปี แล้วเราก็จะไปรับหน้าที่สำคัญในอนาคต ความรู้ที่เราได้รับเพื่อจะได้ดำเนินบทบาทหน้าที่ในอนาคตของเรานี้ เป็นสิ่งที่เราต้องตระหนักเล็งเห็นความสำคัญในข้อนี้แล้วหรือยัง

หลายคนมาโรงเรียนไม่ใช่เป็นนักเรียน แต่เป็นเพียงลูกจ้างที่รับจ้างพ่อแม่มาเรียนหนังสือ หารายได้ไปวันหนึ่งๆ แต่ใจนั้นอยู่กับความสนุกสนาน อยู่กับสิ่งอื่น ไม่ได้อยู่กับหน้าที่ที่เราจะต้องกระทำ เมื่อเราไม่มีความซื่อตรง ไม่มีความตั้งใจ ความสำเร็จมันก็เกิดได้ยาก และเมื่อเราจะต้องรับหน้าที่ เราก็ไม่มีความพร้อม สังคมมันก็เจริญไม่ได้ เพราะฉะนั้นให้เราเห็นความสำคัญของสิ่งที่เราจะต้องกระทำในช่วงที่มีการศึกษาเล่าเรียนนี้

ความศรัทธาเชื่อมั่นนั้นมีอยู่ ๒ อย่าง คือ ศรัทธาเชื่อมั่นในสิ่งที่เรากระทำ ในจุดมุ่งหมายที่เราจะดำเนินไปว่าเป็นของดีจริง และศรัทธาเชื่อมั่นในตัวของเราเองด้วยว่าเราทำได้ (เชื่อมั่นในสิ่งที่เราจะก้าวไป เชื่อมั่นในเป้าหมายว่ามันดีมันงาม และก็เชื่อมั่นในตัวเราเองว่าเราทำได้ เราคู่ควรกับสิ่งนั้น) ถ้าเราตั้งใจอย่างนี้การเริ่มต้นของเราจะมีทางประสบความสำเร็จมาก เราก็จะตั้งใจทำให้ดีที่สุด เพราะเรามีศรัทธาเห็นคุณค่าในสิ่งที่เรากระทำแล้ว

๒. วิริยะ...ความพากเพียร

เมื่อศรัทธาเกิดขึ้นแล้ว สิ่งที่ตามมาด้วย ก็คือ วิริยะ ความพากเพียร ถ้าเรารู้ว่าสิ่งที่เราทำมีคุณค่า มีความหมาย มีความสำคัญ แม้เราต้องเหน็ดเหนื่อยเพียงใด เราก็ทนได้ ถ้าเรารู้ว่าความอดทนอดกลั้นต่อความยากลำบาก ความเหน็ดเหนื่อยของเรานั้น เป็นไปเพื่อความดีงาม จะมีใครมาเยาะเย้ยถากถาง จะมีใครมาทำให้เราหมดกำลังใจ ท้อแท้ เราก็ไม่ใส่ใจ

เพราะเรามีจุดมุ่งหมายอยู่แล้วว่า เราจะกระทำสิ่งที่ดีงาม เรามีความภาคภูมิ มีความพอใจในตัวเอง เราก็ทุ่มเทกำลังทั้งหมดของเราลงไปในงานนั้น ความบากบั่น นี้เรียกว่า วิริยะ แปลว่า ความพากเพียร

ความพากเพียรนี้มีอยู่ด้วยกัน ๒ แง่ คือแง่หนึ่ง *ยอมลำบากตรากตรำ ยอมอดทน อดกลั้น* แล้วเมื่อเวลาผ่านไป เราก็เป็นผู้สมควรได้รับผลดีนั้น เมื่อเรามีความจริงใจความอดทนอดกลั้น อีกแง่หนึ่งก็คือ *มีความกล้าหาญ ทำในสิ่งที่ทำได้ยาก* ความกล้าหาญนี้ต้องเกิดขึ้นจากในใจของเรา เราเป็นคนตัดสินใจทำเองไม่ใช่ว่าเราทำตามๆคนอื่น แต่เราทำด้วยความเข้าใจและมุ่งมั่น

แสงแดดทำให้ดอกไม้เบ่งบาน ความกล้าหาญทำให้บุคคลเปลี่ยนแปลง และจะเปลี่ยนแปลงจริง*ต้องเปลี่ยนจากภายใน* เปลี่ยนที่ในใจ เราเริ่มต้นจากที่เราเห็นสิ่งนี้มีคุณค่า แล้วเราตั้งใจทำความกล้าหาญบากบั่นจะทำให้เราเปลี่ยนแปลงไป ทำให้

เราเดินไปสู่จุดมุ่งหมายได้ แม้ว่าเราจะล้มเหลว เราก็ลุกขึ้นมาใหม่ได้ ไม่มีความย่อท้อ เบื่อหน่าย

๓. สติ...ความระลึกได้

ในการก้าวเดินของเรานั้น ก็จำเป็นที่จะต้องมีธรรมะอีกข้อหนึ่งประกอบกับความพากเพียร ธรรมะนั้นก็คือความรู้ตัว รู้ว่าเรากำลังทำอะไรอยู่ในปัจจุบัน เรามีเป้าหมายอะไร มุ่งสู่เป้าหมายนั้น อย่าละเลย อย่าแชเชือน อย่าหลงลืมเป้าหมายและการกระทำของเรา ตัวความระลึกรู้ตัวนี้เรียกว่า สติ ความระลึกได้อยู่กับปัจจุบันว่า เรากำลังทำอะไร? เรากำลังเป็นอะไร? เรามีหน้าที่อะไร? เราก็ทำสิ่งนั้นให้เต็มที่ แม้มีอะไรมายั่วยุมายั่วยวนเราให้ไปจากเป้าหมายที่เราตั้งใจจะทำ ถ้าหากว่าเราเผลอ เราปล่อยใจให้หลงไปตามสิ่งนั้นเพียงนิดหน่อย ตอนแรกมันก็ไม่เป็นไร แต่ต่อไปเราก็มีความเคยชิน มีความประมาท แล้วในที่สุดเราก็พลาดพลั้ง

ความพลาดพลั้งของเรานั้น ก็ทำให้เราสูญเสียโอกาสสำคัญ เวลาเป็นสิ่งที่มีคุณค่ามากที่สุด เมื่อมันสูญเสียไปแล้วมันเอาคืนไม่ได้ ทุกคนมีเวลาที่จำกัดมาก เราใช้เวลาให้ถูกต้องให้มีประโยชน์เต็มที่ ความไม่ประมาท หรือว่าการมีสติ จึงเป็นเครื่องเตือนใจเรา อะไรที่เป็นสิ่งที่ดีเป็นสิ่งที่งาม ซึ่งเราควรจะกระทำให้เรารีบกระทำ อย่าปล่อยให้โอกาสดีนั้นผ่านไป

บัดนี้เรามาอยู่ในโรงเรียนเตรียมฯนี้ เป็นโอกาสดีที่สุดที่เราจะได้ศึกษาเล่าเรียนอย่างเต็มที่ ในสมัยที่อาตมาเรียนมัธยมก็เป็นเด็กบ้านนอก จากนครสวรรค์มาอยู่ที่นี่ ก็ไม่มีความรู้ความสามารถอะไร แต่เราได้ทำสิ่งซึ่งครูบาอาจารย์ท่านแนะนำ ได้ทำอะไรหลายๆ อย่างกับเพื่อนของเรา ได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี

เวลาผ่านไป ๒ ปีในระหว่างที่อยู่ที่นี่ เราก็รู้ว่าชีวิตของเราเปลี่ยนแปลงไปมาก ถ้าเรารู้จักใช้เวลา ๒-๓ ปีนี้ให้มีประโยชน์ เมื่อตอนที่เราเข้ามหาวิทยาลัย

โอกาสเรียนภาษาอังกฤษของเราไม่มีมากเท่ากับที่นี่ เราจะต้องเรียนวิชาบางอย่างเป็นวิชาเฉพาะ ความรู้ภาษาอังกฤษก็ได้มากที่สุดก็ตอนที่เราอยู่โรงเรียนเตรียมอุดมฯ นี้เอง ฉะนั้นโอกาสแบบนี้เราอย่าได้ประมาท อย่าให้โอกาสที่ดีผ่านเลยไป

อีกด้านหนึ่ง เมื่อสิ่งที่ไม่ดีเข้ามาสู่ใจของตน เราต้องมีสติไม่ประมาท อย่าถลำพลาดไปในสิ่งที่ไม่ดีนั้น สติเป็นตัวคอยกั้นคอยเตือนตัวเอง

จงเตือนตน ของตน ให้พ้นผิด
ตนเตือนจิต ตนได้ ใครจะเหมือน
ตนเตือนตน ไม่ได้ ใครจะเตือน
อย่าแชเชือน เตือนตน ให้พ้นภัย

ต้องมีสติกำกับในการกระทำของเรา อะไรไม่ดีอย่าทำ อะไรที่ดีต้องรีบกระทำ อย่าปล่อยโอกาสให้ผ่านไป คนที่เกียจคร้าน คนที่รักสุขสนุกสบาย เขาจะสบายตอนนี้ แต่ว่าชีวิตข้างหน้าเขาจะลำบาก เขาจะไม่สามารถจะทำประโยชน์ได้อย่างเต็มที่

แม้พระพุทธองค์เอง ก็ทรงเห็นคุณค่าของความไม่ประมาทมาก ประโยคสุดท้ายที่ตรัสไว้ก่อนที่จะปรินิพพาน คือ สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง ชีวิตของเราไม่แน่ อะไรก็เปลี่ยนแปลงไปทั้งนั้น สิ่งสำคัญที่สุดก็คือว่าอย่าประมาท จงทำประโยชน์ตน ประโยชน์ท่านให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท ทำตั้งแต่บัดนี้เมื่อทำได้

ชีวิตเราสำคัญที่สุดก็คือที่นี่ และเดี๋ยวนี้ อนาคตจะเป็นอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับที่นี่และเดี๋ยวนี้ เรากระทำอย่างไร ผลในอนาคตก็เป็นอย่างนั้น และเมื่อปัจจุบันนี้ผ่านไปเป็นอดีต มันก็เป็นความทรงจำที่ดีให้เราภูมิใจทุกครั้งที่เรานึกถึง ชีวิตที่เตรียมอุดมฯ เราเคยมีกิจกรรม มีเพื่อน มีความสัมพันธ์ มีความตั้งใจอะไรที่ดีไว้ เรานึกถึงครั้งไรเราก็มีความดีใจ ภูมิใจ อดีตนี้ไม่มีใครทำลายได้ แต่ถ้าเราไม่ตั้งใจทำให้ดี มันก็เป็นอดีตที่ไม่ดี ไม่น่าภูมิใจ เรานึกถึงแล้วหดหู่ เราไม่อยากนึกถึง นึกถึงเมื่อไรก็เศร้าหมอง

เพราะฉะนั้นปัจจุบันนี้สำคัญที่สุด ถ้าเราเริ่มต้นให้ดีแล้วไม่ต้องห่วงอนาคต ไม่ต้องห่วงอดีต *ปัจจุบันนี้จะทำให้อดีตเป็นอดีตที่ดี แล้วทำให้อนาคตที่จะมาถึงเป็นอนาคตที่ดีด้วยเพราะอะไร?* เพราะว่าเราได้เตรียมตัวไว้สำหรับสถานการณ์ทุกอย่างที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เราจะเรียนที่ไหน เราก็จะมีความพร้อมทั้งสิ้น ถ้าเราตั้งใจใช้เวลาปัจจุบันนี้ให้ดีที่สุด

ครูบาอาจารย์และเพื่อน อาจจะเตือนเราได้บ้าง แต่ว่าเขาไม่สามารถจะเตือนเราได้ตลอดเวลา เขาไม่สามารถจะเตือนเราได้ทุกเรื่อง เราต้องเตือนตัวเอง มีพุทธภาษิตเตือนใจว่า *อัตตนา โจทยัตตานัง...จงเตือนตนด้วยตนเอง* ถ้าเตือนตนเองได้ มีสติคอยกำกับการกระทำของเรา อย่าให้เราแส่ส่ายพลาดจากเป้าหมายที่เรามุ่งกระทำ เดินทางลัด เดินทางสั้น เดินทางตรง อย่าแชเชือน อย่าเถลไถล อย่าหยุด เราก็จะถึงจุดมุ่งหมายได้อย่างแน่นอน ไม่ช้าก็เร็ว

๔. สมาธิ...ความตั้งใจมั่น

เมื่อเราสนใจจดจ่ออยู่ในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ต่อเนื่องกันไป สตินี้ก็จะทำให้เกิดสมาธิ สมาธิก็คือความตั้งใจมั่นแน่วแน่อยู่ที่สิ่งใดสิ่งหนึ่ง การมีสมาธิอยู่ในการศึกษาเล่าเรียนนี้ เป็นสภาพจิตที่เป็นกุศล คือทำให้จิตเกิดความรู้ จิตเกิดความสุข เกิดความพอใจได้ เพราะการเสาะแสวงความรู้นั้นเป็นอาหารใจอย่างหนึ่ง ยิ่งถ้าเราทำด้วยความมีสมาธิ เรียนด้วยสมาธิ เราจะเข้าใจได้ไว เมื่อเราจำ เราก็จำแม่น ไม่สับสน ไม่พร่า ไม่เลือน

เราจึงควรหมั่นฝึกสมาธิเพิ่มขึ้นไปอีก ถ้าเราเป็นคนมีสติอยู่เสมอ เป็นคนที่ควบคุมการกระทำของเรา สมาธินี้มันจะมีขึ้นเองตามธรรมชาติ เมื่อเราจดจ่ออยู่กับการเรียน เราไม่ไปวุ่นวายกับเรื่องอื่น โดยเฉพาะเรื่องของการเที่ยวเตร่เถลไถลไปตามสิ่งที่มันยั่วยวนและยั่วยุเรา ถ้าเราหลงไปกับพวกนั้นมาก การรวบรวมจิตให้เป็นสมาธิเพื่ออ่านหนังสือก็จะ

ทำได้ยาก แต่ถ้าเรารู้จักสำรวมระวัง เราก็จะอยู่กับการเรียนได้อย่างสะดวกสบาย ใช้เวลาน้อยแต่มีประสิทธิภาพมาก และสุขภาพจิตจะดี จะไม่เครียดหรือเหน็ดเหนื่อยมากเกินไป ถ้าเราทำอะไรด้วยสมาธิทำครั้งสองครั้งมันจะเสร็จเรียบร้อยและได้ผลดี เราไม่ต้องทำหลายเที่ยว เราคิดเลขก็คิดไม่ผิด เราจะท่องศัพท์เราก็จำง่าย

อันนี้เป็นสิ่งที่เราจะต้องมี เพราะการมีสติ การมีศีล การประพฤติตัวอย่างถูกต้อง เป็นปัจจัยเกื้อกูลให้จิตมีสมาธิ เมื่อจิตมีสมาธิแล้ว สิ่งที่จะตามมาก็คือความพร้อมที่เราจะเรียนรู้ โอกาสที่จะเกิดปัญญาก็จะตามมา

๕. ปัญญา...ความรอบรู้

ธรรมะอย่างหนึ่งที่จำเป็นต่อการศึกษาคือ การใช้ปัญญา *ปัญญานี้มีอยู่ด้วยกัน ๒ ด้าน ปัญญาทางโลก กับ ปัญญาทางธรรม* คือเราต้องเข้าใจโลก ต้องเข้าใจชีวิต

เข้าใจโลก ก็คือ เข้าใจสิ่งที่เราศึกษาเล่าเรียน เข้าใจปรากฏการณ์ในสังคม เข้าใจเรื่องราวของวัตถุสิ่งของ เราต้องศึกษาหาความรู้ให้ดีที่สุด เพื่อเราจะได้ไปทำหน้าที่ในสังคม และขณะเดียวกันเราก็มีความรู้เรื่องชีวิต รู้เรื่องจิตใจไว้บ้าง เพื่อเราจะได้ไม่ต้องเป็นทุกข์มากเกินไป เมื่อเราสอบได้หรือเราสอบตกก็ตาม เราก็ไม่ต้องเป็นทุกข์ ถ้าเราทำสิ่งที่เรารับผิดชอบอย่างดีที่สุดแล้ว ปัญญาจะช่วยเราไม่ให้ต้องเป็นทุกข์ในการทำงาน

ถ้าหากว่าเราไม่เข้าใจชีวิต อาจจะเกิดความสับสนรวนเร ไม่รู้ว่าสิ่งนี้ควรกระทำหรือไม่ควรกระทำ อันนี้ก็ทำให้ชีวิตของเราอาจจะผิดพลาดได้

ปัญญาเป็นสิ่งที่เราต้องเสาะหาจากภายนอก เช่นจากการฟัง แล้วก็จากการคิด แล้วก็จากการทดลองปฏิบัติ ปัญญาแท้จริงจะเกิดได้ เราต้องปฏิบัติ ถ้าเราไม่ปฏิบัติเราไม่รู้จริง เพราะฉะนั้นปัญญาก็เป็นสิ่งหนึ่ง ที่ทำให้เราสามารถจะบรรลุ

เป้าหมายได้ สามารถทำให้เราแก้ปัญหาของเราได้จริง

ธรรมะทั้งหมดต้องสมบูรณ์และสมดุล

อันนี้ก็เป็นธรรมะ ๕ ประการ ที่พระพุทธเจ้าท่านแนะนำให้เราปฏิบัติ ตั้งต้นตั้งแต่เรามีศรัทธา มีความเชื่อมั่นในคุณค่าของสิ่งที่เราทำ แล้วก็ทำให้เรามีความทุ่มเทเป็นวิริยะพากเพียร มีสติรู้ตัวว่าทำอะไร มีความแน่วแน่ จดจ่อในสิ่งนั้น จึงมีสมาธิ แล้วก็มีปัญญา คือ ความรู้ ความเข้าใจในสิ่งที่เรากระทำอยู่ อันนี้ก็เป็นธรรมะหมวดสำคัญที่ต้องปฏิบัติให้พร้อมสมบูรณ์ จะมีแต่เพียงอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้

ถ้าเรามีแต่ศรัทธาเชื่ออย่างเดียวจะงมงาย ต้องมีปัญญาคิดสอบสวนด้วยคอยกำกับกัน แต่ถ้าเราเป็นคนขี้สงสัย เป็นคนตั้งปัญหาเก่ง ชอบพิจารณาแต่เราไม่มีศรัทธาในสิ่งใดเลย แล้วก็ไม่มีศรัทธาใน

ตัวเองด้วย เป็นคนที่ไม่แน่ใจตนเองตลอดเวลา เราก็ไม่มีพลังที่จะไปทำอะไรได้เลย ฉะนั้นทั้งศรัทธา ทั้งปัญญา เราจะต้องมีสมดุลกัน

วิริยะ...ความพากเพียรก็เช่นเดียวกัน บางคนพากเพียรหามรุ่งหามค่ำ จนกระทั่งเจ็บป่วย ไม่พอดี เราต้องมีสมาธิ คืออาการที่จิตใจผ่อนคลาย จิตใจสงบให้ควบคู่กันไป ไม่ใช่ว่าสงบอย่างเดียวจนเฉื่อย ไม่มีความกระตือรือร้น ความสงบที่ถูกต้องจะต้องมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้อยู่ด้วย แต่เป็นการกระตือรือร้นเบิกบานอยู่ข้างใน ไม่ใช่การสนุกสนานเฮฮาข้างนอกซึ่งมันทำให้เราเหน็ดเหนื่อย การมีสมาธิจะทำให้เราพักผ่อน เพื่อเราจะได้มีโอกาสพากเพียรให้มันพอดีๆ

สติก็คือองค์ธรรมที่ช่วยเตือนให้มันพอดีๆ อย่าให้มากเกินไป อย่าให้น้อยเกินไป ถ้ามากเกินไปมันก็เกิดความเคร่งเครียด ถ้ามันน้อยเกินไปมันก็ย่อหย่อน เพราะฉะนั้น เราต้องรู้ตัวในการกระทำของเราตลอด

เวลา การมีสติเป็นเรื่องสำคัญมาก การรู้ตัวในสิ่งที่เรากระทำ มันพอเหมาะพอดีหรือยัง

ธรรมะอื่น ๆที่ตามมาเอง

ถ้าเราตั้งใจบำเพ็ญธรรมะทั้ง ๕ ประการนี้อย่างบริบูรณ์ ธรรมะอื่นๆจะตามมาอีกมากมาย เราจะเป็นคนมีศีลโดยอัตโนมัติ ถ้าเรามีสติรู้ว่าสิ่งนี้ทำแล้วเกื้อกูลต่อการศึกษาของเราหรือไม่ เราจะไม่เที่ยวเตร่เถลไถล เราจะไม่เสียเวลาเล่นหัว พูดคุยในสิ่งซึ่งไร้สาระไปรยประโยชน์ ฆ่าเวลา เราคิดว่าเราฆ่าเวลาแต่ที่จริงเวลามันฆ่าเรา มันให้เราแก่ ให้เราเจ็บ ให้เราตายทุกวัน

เมื่อเวลามันฆ่าเราแล้ว ถ้าเราทำประโยชน์ให้มากยิ่งกว่า เวลาจะฆ่าเราไม่ได้ เวลาที่ผ่านไปนั้นทำลายเราไม่ได้ เราได้สร้างสิ่งที่ดีงาม ควรแก่การระลึกนึกถึง ควรแก่การสรรเสริญ ควรแก่การภูมิใจไว้มากมาย และสิ่งนี้แหละแทนตัวเรา ความดีความ

งามทั้งหลายที่เราทำไว้มันจีรังยั่งยืนกว่าตัวเรา ซึ่งมีแต่จะต้องเสื่อมสลายหายไป

ให้สันโดษในปัจจัยสี่

ขอให้เราเป็นคนที่มีสันโดษธรรม คือมีความพอใจ เรามีจุดมุ่งหมายคือ การเพิ่มพูนปัญญาความรู้ความเข้าใจที่เกิดขึ้นจากการศึกษา เพราะฉะนั้นอะไรที่ไม่เกี่ยวข้องหรือขัดขวางการศึกษา เราก็ตัดทิ้งให้หมด หรือตัดให้มากที่สุดเท่าที่จะตัดได้ มีความสันโดษในปัจจัยสี่ อะไรที่ไม่จำเป็นเราก็ต้องประหยัด ประหยัดทั้งเงินทอง ประหยัดทั้งเรี่ยวแรง ประหยัดทั้งเวลา และประหยัดทั้งกำลังใจ เพื่อจะได้ทำสิ่งที่ดีที่สุด ที่เป็นเป้าหมายของเรา

ถ้าเราสันโดษเราจะไม่หมดเวลา หมดเงินทอง หมดเรี่ยวแรง หมดความสนใจไปกับเรื่องที่ไร้สาระ การแต่งตัวของเราก็มีระเบียบ เราทำตามระเบียบแล้วเราสบายใจ ทำตามระเบียบแล้วเราไม่มีปัญหา

กับใคร เราก็จะได้ตั้งใจทำการศึกษาเล่าเรียนได้อย่างเต็มที่

ความสันโดษในปัจจัยสี่นี้ พระพุทธเจ้าท่านสรรเสริญมาก เราดูชีวิตของพระซึ่งเป็นชีวิตที่ง่าย ตื่นเช้าท่านก็บิณฑบาต ฉันวันต่อวัน ไม่ต้องห่วงเรื่องว่าจะไม่มีกิน ที่อยู่ก็หลังน้อยๆ อยู่กุฏิเล็กๆ เพราะท่านไม่มีทรัพย์สมบัติอะไรมาก ไม่ต้องห่วงกังวลอะไร เสื้อผ้าท่านก็มีเครื่องแบบอยู่ชุดเดียว ไปไหนก็ชุดนั้น ไม่ต้องลังเลใจว่าคนเขาจะสนใจท่านหรือไม่ จะแต่งชุดไหนดี ความคิดก็ประหยัด เวลาก็ประหยัด ท่านจะได้ทุ่มเทความสนใจในเรื่องการศึกษาปฏิบัติให้เข้าใจเรื่องชีวิตให้มากขึ้น แล้วจะได้อบรมสั่งสอนคนอื่นได้อย่างเต็มที่

พระพุทธเจ้าท่านทรงแนะนำให้เรามีสันโดษในปัจจัยสี่ แล้วจะมีปัญญามาก ให้สันโดษในปัจจัยสี่แต่ไม่สันโดษในธรรมะ คือให้เราแสวงธรรมะมากขึ้นเรื่อยๆ โดยการที่เราลดการฟุ่มเฟือยลงไป ถ้าเราลด

การฟุ่มเฟือยลงไปจะเป็นผลดีมาก ไม่เฉพาะแก่ตัวของเราเท่านั้น ยังเป็นผลดีกับคนจำนวนมากอีกด้วย พวกเราใช้ไฟฟ้าฟุ่มเฟือยเกินไปหรือไม่? พวกเราใช้กระดาษฟุ่มเฟือยเกินไปหรือไม่? เรากำลังมีส่วนในการทำลายป่าไม้ทางอ้อมหรือไม่? อันนี้เป็นสิ่งที่เราจะต้องพิจารณา เพราะว่าทั้งหมดที่เราใช้ ที่เราอยู่ ที่เราเป็น มาจากคนอื่นทั้งนั้น

เป็นลูกหนี้ที่กตัญญู

ถ้าเราเป็นคนที่ใช้มากแต่ตอบแทนน้อย เราก็เป็นหนี้ และบางครั้งเราก็เป็นลูกหนี้ที่เลวมาก เป็นลูกหนี้ที่ไม่รู้สำนึกตัว เป็นลูกหนี้ที่เบี้ยวเขา หรือถ้าหากว่าเราจะพูดกันให้สูงกว่านั้น เราเป็นลูกหนี้ที่ไม่กตัญญู ไม่ตอบแทนคุณ สิ่งที่เราได้รับมาเราก็อาจจะรับมาด้วยความไม่ชอบธรรม เรามีฐานะเป็นนักเรียนในโรงเรียนนี้มีสิทธิ์มากมาย มีอาคารเรียนที่สะดวกสบายให้ใช้ ครูบาอาจารย์ท่านก็มีเงินเดือน

พอที่ท่านจะอยู่ได้ และทำหน้าที่ให้เท่าที่ท่านจะให้ได้ เงินเดือนนี้ก็ดี อาคารนี้ก็ดี มาจากเงินภาษีของคนส่วนใหญ่ในสังคมนี้เอง ถ้าพวกเราเรียนสบาย แต่ว่าพวกเราไม่ตั้งใจเรียน ไม่ตั้งใจจะออกไปทำประโยชน์ตอบแทนในอนาคต เราก็เป็นคนที่คดโกง หรือเป็นคนที่เอาเปรียบ เราจะมีความพอใจภูมิใจได้อย่างไร

ความพอใจ ภูมิใจ ในความสำเร็จส่วนตนนั้น ก็เป็นความพอใจภูมิใจที่ปลอมๆเท่านั้น ไม่ได้ทำให้เกิดประโยชน์สุขแก่คนส่วนใหญ่อย่างแท้จริง เราทั้งหลายนี้เป็นความหวังของประเทศชาติในอนาคต ฉะนั้น ปัจจุบันนี้เราก็ต้องทำหน้าที่ของเราให้เต็มที่ แล้วเราจึงมีสิทธิ์ มีความชอบธรรม ในการที่จะเป็นผู้บริโภคใช้สอยสิ่งต่างๆ

เมื่อทำหน้าที่ก็มีธรรมะ

ธรรมะต่างๆจะเกิดขึ้นมากมาย ถ้าเราตั้งใจทำหน้าที่ เพราะตัวธรรมะ คือ ตัวการทำหน้าที่นั่นเอง

เป็นนักเรียนเราก็ทำหน้าที่ของเราให้ดีที่สุด

หน้าที่ของอาจารย์ ๒ อย่าง

ครูบาอาจารย์ก็ทำหน้าที่ของท่าน *อาจารย์มีหน้าที่ ๒ อย่าง* อย่างแรกคือ *เป็นสิปปทายก* เป็นผู้ให้ศิลปวิทยาแก่เรา ท่านรู้อะไร ท่านก็ถ่ายทอดให้หมด เราต้องเปิดใจรับ เราต้องตั้งใจรับคำสอนของท่าน อย่าให้ท่านสูญเสียแรงเปล่า ท่านถ่ายทอดให้แต่เราไม่ตั้งใจรับ ก็เป็นการสูญเปล่า แล้วก็ทำให้ท่านท้อถอย หมดกำลังใจ การที่ทำให้คนท้อถอยหมดกำลังใจนี่ก็เป็นบาปมากในแง่หนึ่ง เราก็ควรที่จะทำให้ท่านมีความชื่นใจ พอใจ ภูมิใจ ในตัวของพวกเราทุกคน ในฐานะที่ท่านให้ความรู้และความรู้ที่เราได้รับนี้ มันก็จะนำชื่อเสียง หรือนำการยกย่องนับถือมาสู่สถาบันของเรา อันนี้เป็นหน้าที่ส่วนที่หนึ่งของครูบาอาจารย์

อีกส่วนหนึ่ง ท่านทำหน้าที่ *เป็นกัลยาณมิตร* กัลยาณมิตร ก็คือ มิตรที่ดีหรือเพื่อนที่ดี มิตรก็คือคนที่มีน้ำใจไมตรี มีความหวังดีต่อกัน มีความปรารถนาดี อยากให้มีความสุขความเจริญ

กัลยาณะ ก็คือ ดี งาม เป็นเพื่อนที่ดีงามคือแนะนำสั่งสอนเฉพาะสิ่งที่เป็นประโยชน์เท่านั้น สิ่งใดชั่วร้ายครูบาอาจารย์ท่านไม่มาสอนเรา ไม่พาเราทำ ท่านพยายามหาวิธีการสั่งสอน ให้กำลังใจพวกเรา ท่านพยายามทำตัวเป็นกัลยาณมิตรของเรา

ในที่ทุกแห่งมีกัลยาณมิตรอยู่ เพื่อนของเราบางคนก็เป็นกัลยาณมิตรของเราได้ หนังสือบางเล่มเป็นกัลยาณมิตรของเราได้ พ่อแม่ ครูบาอาจารย์ พระสงฆ์ก็เป็นกัลยาณมิตรของเราได้ในแง่ใดแง่หนึ่ง คือแนะนำตักเตือนเรา เราต้องเป็นคนที่มีกัลยาณมิตร ชีวิตของเราจึงจะไม่ผิดพลาด

คนมีกัลยาณมิตรเป็นคนอย่างไร?

เป็นคนที่รับฟังคำแนะนำ คำทักท้วง ตักเตือนของผู้อื่น ถ้าเราแวดล้อมอยู่ด้วยกัลยาณมิตร แต่เราไม่เคยสนใจ ไม่เคยรับฟัง ไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย แล้วเราจะบอกว่าเรามีกัลยาณมิตรได้อย่างไร ในเมื่อเราไม่เคยได้รับประโยชน์จากกัลยาณมิตรเหล่านั้น

เลย ฉะนั้นเราต้องทำตนเป็นคนที่มีกัลยาณมิตร ทั้งมิตรที่เป็นครูบาอาจารย์ หรือเพื่อน คือเป็นคนที่ฟังคำแนะนำตักเตือนของท่าน

ขณะเดียวกัน เราก็เป็นกัลยาณมิตรของท่านได้ เป็นกัลยาณมิตรของเพื่อนๆเราได้ ถ้าใครทำอะไรไม่ถูกต้อง เราก็เตือนกันด้วยความหวังดี ช่วยทักท้วงกันด้วยความหวังดี พูดจาไพเราะ พูดแต่คำที่เป็นความจริงและเป็นประโยชน์ ไม่ทำให้แตกแยกกัน พยายามเชื่อมความสมานสามัคคี ให้ความร่วมมือร่วมใจกัน ให้กำลังใจกัน เราทุกคนควรทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรของเพื่อนเรา

ครูบาอาจารย์ท่านได้ทำหน้าที่ของท่านแล้ว เราก็ต้องทำหน้าที่ตอบสนอง โดยการเป็นคนมีกัลยาณมิตร ตั้งใจรับศิลปวิทยาที่ท่านจะถ่ายทอดให้ ถ้าเราร่วมมือกันอย่างนี้จริงๆ ความสุขความเจริญจะต้องเกิดขึ้นในสังคมของเรา ตั้งต้นแต่สังคมเล็กๆ คือในโรงเรียนแห่งนี้ แล้วก็จะนำไปสู่ความสุขความ

เจริญในสังคมใหญ่ คือประเทศชาติด้วย ถ้าเราตั้งใจทำหน้าที่ ครอบครัวของเราก็จะมีความสุข มีความเจริญ มีความภาคภูมิใจกับเราด้วย

สิ่งใดที่ดี จะดีสำหรับทุกคน ดีทั้งสำหรับตัวเรา สำหรับเพื่อนเรา สำหรับครอบครัวของเรา และดีสำหรับประเทศชาติด้วย สิ่งใดที่ไม่ดี ก็จะไม่ดีสำหรับทุกคน ความเกียจคร้านไม่ดีสำหรับตัวเราเอง ตัวเราไม่มีความสุขความเจริญ เราก็เป็นปัญหาหนักใจของครอบครัว เราเป็นตัวถ่วงของสังคม ของประเทศชาติ ของสถาบันที่เราสังกัดอยู่

อิทธิบาทสี่คือทางแห่งความสำเร็จ

ทั้งหมดนี้ ก็เป็นธรรมะที่เราจะต้องมีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพราะธรรมะในพุทธศาสนานี้เรื่องใดๆ มันก็เหมือนกันหมด

บางคนเคยได้ยินได้ฟังมาว่า ถ้าจะประสบความสำเร็จต้องมี *อิทธิบาทสี่ คือมีฉันทะ...ความ*

พอใจ วิริยะ...ความพากเพียร จิตตะ...ความเอาใจใส่ วิมังสา...คือการใช้ปัญญาสอบสวนประเมินผล แล้วก็ปรับปรุง ธรรมหมวดนี้ก็คล้ายหมวดพละห้านั่นเอง ศรัทธากับฉันทะนี้ตัวเดียวกัน ศรัทธาก็มีความเห็นคุณค่าเชื่อมั่นในสิ่งที่เราทำ ก็ตรงกับฉันทะหรือความพอใจที่เราจะกระทำสิ่งนั้น คือมีแรงจูงใจ วิริยะนี่ก็ตรงกัน ตัวสติและสมาธิก็คือตัวจิตตะความเอาใจใส่เราจะเอาใจใส่กิจการใดได้ เราต้องมีสติสมาธิในสิ่งที่เราทำ วิมังสานี่คือตัวปัญญาสอบสวนว่าตรงไหนที่เรายังบกพร่องอยู่ เราต้องปรับปรุงแก้ไข

สุ จิ ปุ ลิ หัวใจนักปราชญ์

ถ้าเราอยากจะเป็นนักปราชญ์ อยากจะเป็นผู้ที่มีความรอบรู้ในทางพระพุทธศาสนาก็ให้หลักหัวใจนักปราชญ์ไว้ แต่ก่อนนี้ในใบประกาศนียบัตรเมื่อ จบการศึกษาจะมีคำสี่คำพิมพ์ไว้ที่มุมประกาศนียบัตรทั้งสี่ด้าน แต่ตอนหลังนี่เขายกเลิกไป ทำให้เราไม่ได้ปฏิบัติธรรมหมวดนี้กันมากเพียงพอ

คนใดจะประสบความสำเร็จในการศึกษา มีปัญญาเป็นนักปราชญ์ ท่านว่าต้องมี สุ จิ ปุ ลิ

สุ...ก็คือสุตะ ต้องตั้งใจฟัง

จิ...ก็คือจินตนา ต้องรู้จักคิดพิจารณา

ปุ...คือปุจฉา ถาม

ลิ...คือลิขิต จดบันทึกช่วยความจำ

ฟัง คิด ถาม เขียน เป็นหัวใจของการศึกษา ทำให้มีปัญญา เป็นหัวใจนักปราชญ์

สร้างความพร้อมความเคยชินที่ดี

ทั้งหมดนี้เป็นธรรมะที่เราจะต้องสร้างความเคยชินไว้ตั้งแต่บัดนี้ ถ้าเราเป็นคนตั้งใจทำหน้าที่ให้ดีตั้งแต่ตอนนี้ เราไม่เพียงแต่มีความรู้เท่านั้น แต่สิ่งที่เราจะมีติดตัวเราไปก็คือความเคยชินในการทำหน้าที่ต่อไปเมื่อเราต้องรับภาระสำคัญ เราจะมีความเคยชินที่ดีในการทำงาน ถ้าเราเป็นคนที่เหลาะแหละ เป็นคนไม่พากเพียร เหลวไหลในการทำงาน หรือว่าเห็นแก่ตัว

ตั้งแต่เป็นนักเรียน พอเราโตขึ้นไปเราก็จะเป็นคนที่เห็นแก่ตัวตลอดไป เพราะเราสร้างปัจจัยเราสร้างเหตุมาอย่างนั้น เราก็ต้องเป็นอย่างนั้น เราก็คิดดูว่ามันจะเป็นผลดีแก่ตัวเรา และคนอื่นได้อย่างไร

เพราะฉะนั้น การเริ่มต้นในวันนี้ หรือว่าในปีนี้ก่อนที่เราจะประดับพระเกี้ยวที่อกเสื้อนี่ เราก็ตั้งใจให้ถูกต้อง ทำตนให้พร้อม เรานี้เป็นคนที่มีคุณค่าพอที่จะประดับสิ่งที่สูงส่งเช่นพระเกี้ยวหรือไม่ พระเกี้ยวนี่เป็นสิ่งที่ประดับอยู่ที่ผมหรือว่าที่ศีรษะของเจ้านาย เราเองก็ต้องทำตนให้มีคุณค่าอย่างนั้น แล้วเราจะมีความภาคภูมิใจจริงๆกับพระเกี้ยวที่เราได้ประดับ ความภูมิใจนี่ไม่ใช่ความเย่อหยิ่งจองหอง ไม่ใช่การมีมานะถือตัวอะไร แต่เรามีความภูมิใจว่าเราทำในสิ่งที่ถูกต้อง สุจริต ชอบธรรม

นี่คือความภูมิใจที่ทุกๆคนมีสิทธิ์จะได้เท่ากัน และไม่ว่าเราจะประกอบอาชีพใด จะมีรายได้มากหรือน้อยไม่สำคัญ มันสำคัญที่ว่าเราได้ทำหน้าที่

เราเป็นคนมีธรรมะ มีความภูมิใจ เคารพกราบไหว้ตัวเองได้หรือไม่ นั้นเป็นเรื่องสำคัญที่สุด คนเราถ้าไม่ภูมิใจในตัวเอง จะทำอะไรก็ได้แม้ชั่วร้าย แล้วก็ไม่มีอะไรเป็นหลักยึดเหนี่ยว แต่ถ้าเรามีความเคารพ มีความภูมิใจ กราบไหว้ตัวเองได้ ไม่ว่าใครก็มาบังคับหรือเหยียดหยามเราไม่ได้ เราเป็นคนมีความซื่อสัตย์สุจริต มีความขยันหมั่นเพียร มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นคนมีความรู้ มีความเข้าใจถูกต้อง ความดีความงามทั้งหมดของมนุษย์นั้นเรามีอยู่ในตัว เราไม่ต้องรู้สึกด้อย และเราก็ไม่ต้องไปข่มคนอื่น เพราะคนอื่นเขาก็มีสิ่งนี้ได้เหมือนกับเรา

นี้คือสิ่งที่จะเป็นเกราะป้องกันตนเอง เพราะเรามีธรรม ปัญหาทั้งหลายก็จะน้อยลงในชีวิตของเรา เราทำหน้าที่ไปไม่ต้องมีความทุกข์ เราเรียนก็เรียนด้วยความเข้าใจเหตุปัจจัย เราจะทำอะไรก็ตาม ทำด้วยความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้อง

การวางแผนและแบ่งเวลา

ปัจจุบันวิชาที่เราเรียนมีมาก เราก็ต้องรู้จักแบ่งเวลาในการศึกษาให้ทั่วถึง เพื่อตอนสอบเราจะได้ไม่เจ็บป่วย เพราะเราอ่านหนังสืออย่างหักโหมมากเกินไป ซึ่งการทำอย่างนั้นไม่เป็นผลดีในระยะยาว เพราะว่าเราจะจำมันได้เพียงครู่เดียว จำเพียงเพื่อที่จะสอบ เราไม่มีความรู้และไม่มีความเข้าใจจริงๆในสิ่งนั้น แต่ถ้าหากว่าเราวางแผนดี ใช้ปัญญาหรือใช้วิมังสาเข้ามา เราก็จะสามารถเข้าถึงจุดมุ่งหมายหรือสอบเข้าได้อย่างสบาย ทั้งสบายกายและสบายใจ ถ้าเราตั้งต้นตั้งแต่ตอนนี้

เมื่อเราทำข้อสอบ เห็นข้อสอบยากหรือง่าย เราก็จะต้องมีสติสัมปชัญญะในการที่จะอ่านข้อสอบให้ถี่ถ้วน ถ้าเราดีใจเกินไป เราก็อาจจะอ่านข้อสอบผิด รีบทำด้วยความลิงโลดใจ พอทำเสร็จถึงรู้ว่าตอบผิดประเด็นผิดจุดที่คำถามมุ่งหมาย อย่างนี้มีผลเสียมาก อาจถึงกับสอบตกได้ หรือถ้าหากว่าเราอ่านแล้วรู้สึก

ว่ามันไม่ตรงกับที่เราดูมา เราก็ไม่ต้องตกใจ เราต้องใจเย็นๆ ค่อยๆใคร่ครวญดู คำตอบมันก็ค่อยๆออกมา การมีสติสัมปชัญญะและสมาธินี้ จะช่วยเราได้ในทุกกรณี เราไปเจออุบัติเหตุก็ต้องใช้สติ เราจึงจะแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ดี

เพราะฉะนั้น ให้มีสติในการศึกษาเล่าเรียนและในการทำงาน จะช่วยให้เราเป็นคนที่มีความพร้อมในการที่จะไปเผชิญหน้ากับสถานการณ์ทุกสิ่งทุกอย่างในสังคม ในอนาคต ทำปัจจุบันให้ดีที่สุดแล้วเราก็จะเป็นคนสมบูรณ์พร้อม ดังที่ได้กล่าวมา

สำคัญที่ลงมือทำ

ธรรมะทั้งหมดที่ได้ชี้แจงมานี้ ให้พวกเรานำไปพิจารณาดูว่ามีคุณค่าควรแก่การปฏิบัติหรือไม่ เราได้ฟังธรรม จะมากจะน้อยไม่สำคัญ สำคัญที่ว่ามันใช้ประโยชน์ได้มากแค่ไหน หรือเราจะเอาไปทำจริงหรือเปล่า

ธรรมใดๆก็ไร้ค่า ถ้าไม่ทำ ธรรมะที่ได้พูดมานี้ถ้าเราไม่ลงมือกระทำ มันไม่มีผลอะไร แต่ถ้าเราลงมือกระทำ เราจึงรู้ว่ามันยาก แต่ถ้าเราทำได้ เราจะภูมิใจและเราจะไม่ลืมมันเลยเมื่อเราทำได้ เหมือนกับที่เราหัดขี่จักรยาน หรือเราหัดว่ายน้ำ ถ้าเราขี่ได้ว่ายได้ความรู้นี้จะติดตัวเราไปตลอด เราตกน้ำเมื่อไร เราก็ว่ายน้ำได้ เราต้องขี่จักรยานเมื่อไร เราก็ขี่ได้ แม้ว่าเราจะไม่ได้ขี่มาหลายปีก็ตาม

การมีสติสัมปชัญญะนี่ บ่มเพาะไว้ให้มันเกิดเป็นชีวิตจิตใจ เป็นเนื้อตัวเราจริงๆ แล้วเราจะเป็นคนที่กระตือรือร้น ขวนขวายกับทุกเรื่องที่เข้ามา เราจะไม่ดูดาย แต่ถ้าหากว่าเราฟังเฉยๆ แล้วเราไม่ทำ เราอาจจะจดไว้ แล้วเราไม่ได้คิดทบทวนดู เราไม่ได้ทำให้มันเกิดขึ้นในตัวของเรา เราอาจจะเสียเวลาฟังตั้ง ๓ ปี แต่ไม่มีคุณค่าอะไรเลย เพราะเราจะลืมมันไปทั้งหมด เราไม่ทำอะไรสักอย่างหนึ่ง เราลืมไปหมด มันไม่มีคุณค่าเลย แต่ถ้าเราทำบ้าง อะไรที่ดีเรารีบ

ลงมือทำตั้งแต่บัดนี้เลย ทำแล้วเราไม่ต้องจำมันหรอก มันจะเป็นเนื้อตัวของเราขึ้นมา มันดีกว่าการจด มันดีกว่าการท่อง

รู้จักคบหากัลยาณมิตร

คนเรานั้นจะเป็นอย่างไร อยู่ที่เรารับอะไรเข้าไป จิตใจของเราแต่เดิมก็ไม่มีกิเลสหรือปัญญา ขึ้นอยู่กับว่าสิ่งไหนจะได้รับการพัฒนากระตุ้นเร้ามากกว่ากัน เราก็มักจะเป็นเช่นนั้น ถ้าถูกกระตุ้น...ความอยาก ความต้องการมาก ก็เต็มไปด้วยความโลภ โกรธ หลง ถ้าพัฒนาความรู้เท่าทันมาก ก็เต็มไปด้วยคุณธรรมต่างๆ ดังนั้นเราจึงต้องพยายามบ่มเพาะสิ่งที่ดีที่งามในใจ *ธรรมชาติในใจเรานี้มี ๒ อย่าง* ธรรมชาติฝ่ายดีก็มี ธรรมชาติฝ่ายไม่ดีก็มี และ*ตัวกระตุ้นเร้าชีวิตของเราก็มี ๒ อย่าง* ถ้าดีเราเรียกว่า กัลยาณมิตร ถ้าไม่ดีเราเรียกว่าปาปมิตร คือมิตรที่นำบาปมาให้เรา นำความเดือดร้อนเศร้าหมองมาให้เรา

เวลานี้สิ่งแวดล้อม สื่อมวลชน เป็นปาปมิตรเป็นส่วนใหญ่ มันทำให้เราอยากได้สิ่งนั้นสิ่งนี้ ทำให้เราโลภ ทำให้เราโกรธ ทำให้เราหลงใหล จมอยู่ในความทุกข์ หมดเปลืองเวลาไป แล้วก็เหน็ดเหนื่อยไม่มีคุณค่าสาระ เราต้องรู้จักเท่าทันการคบมิตร อย่าเสียเวลา หรืออย่าไปคลุกคลีหลงใหลไปกับปาปมิตร มันจะทำให้เรามีบาป มีความเสื่อม แต่ว่าขอให้เรามีกัลยาณมิตรให้มากๆ

แล้วฟังอะไรก็ตาม จากสื่อใดก็ตาม จากคนใดก็ตาม ให้เรามีปัญญาพิจารณาสิ่งนั้น เราจึงจะเป็นปัญญาชนที่แท้ เราไม่ต้องการนักเรียนที่จำอะไรได้มากๆ แต่คิดไม่เป็น เชื่ออะไรทุกอย่าง แบบไม่มีเหตุผล ไม่มีหลักในการดำเนินชีวิต ไม่มีเกณฑ์วินิจฉัยในการตัดสินใจ เราต้องการนักเรียนที่มีวิจารณญาณ แล้วก็หวังว่านักเรียนเตรียมอุดมฯ ของเรานี้ ซึ่งจะต้องเป็นผู้นำเป็นส่วนใหญ่ในสังคมของเรา จะได้บ่มเพาะความพร้อมเพื่อไปทำหน้าที่ให้

ประโยชน์ทั้ง ๓ อย่าง ดังได้กล่าวมาข้างต้น ขอให้มีความสุขในการเรียน และก็มีความสุขในการกระทำงานต่างๆที่รับผิดชอบให้ดีที่สุด

อย่าทอดทิ้งงานบ้าน

อย่าลืมภาระทางบ้านด้วย การที่เราตั้งใจเรียนนี่เป็นส่วนหนึ่งที่เรารับหน้าที่ หรือว่าเราสัญญากับทางบ้านไว้ว่า เราจะทำสิ่งนี้ และถ้าเรามีเวลาที่จะทำหน้าที่การงานที่บ้านได้ เราก็ควรจะทำ เพราะว่างานบ้านไม่เคยทำลายคน ความทุกข์ยาก ความพากเพียร ความขยัน ไม่เคยทำลายคน แต่ความสบาย ความเกียจคร้าน ความดูดาย จะทำลายคน ให้เราพยายามทำหน้าที่ และมีความสุขในการกระทำ แล้วเราไม่ต้องไปหาความสุขที่ไหน ความสุขอยู่ตรงนี้เองอยู่ที่การกระทำของเรา อยู่ที่ความพอใจว่าเราได้ทำสิ่งที่ถูกต้องแล้ว ชีวิตเราก็จะตั้งต้นอย่างถูกต้องและก็ประสบความสำเร็จ มันสำเร็จและสูงสุดเกินกว่าที่เราจะคาดคิดได้ในปัจจุบัน

ความสำเร็จที่แท้จริง
คือจิตใจไม่เป็นทุกข์

ความสำเร็จนี้ไม่ได้วัดที่สังคมยกย่องเรา ถ้าหากสังคมนั้นมีความชอบธรรม สังคมนั้นจะเห็นสิ่งที่ดีที่งามที่เรากระทำ แต่ถึงเขาไม่เห็น เราก็ไม่ต้องทุกข์ร้อน เรามีความภูมิใจพอใจในสิ่งที่เรากระทำก็เพียงพอแล้ว ชีวิตเราไม่ได้ขึ้นกับใคร ชีวิตเราอยู่ด้วยกรรมคือการกระทำของเรา สำเร็จด้วยมือของเราเอง เราลิขิตได้ เราทำได้ และจะไม่มีใครทำให้เราเป็นทุกข์ได้เลย

อันนี้เป็นสิ่งที่ดีที่สุดใช่ไหม เราจะเรียนอย่างไรเราก็ไม่เป็นทุกข์ เรารู้เท่าไรเราก็ช่วยเพื่อนเราเท่านั้นแล้วเราก็มีเพื่อนที่แท้จริง มีเพื่อนที่คอยช่วยเหลือกันจริงใจต่อกันตลอดเวลา เรามีโอกาสได้ทำกิจกรรมเพื่อบำเพ็ญประโยชน์เราก็ทำ เพราะว่ามันทำให้เรามีประสบการณ์ชีวิต รู้จักการร่วมมือช่วยเหลือคนอื่นไม่เอาตนเองเป็นใหญ่ เราคิดว่าเราจะสามัคคีกัน

อย่างไร จึงจะให้ผลงานที่เราร่วมกันทำนี้ออกมาดีที่สุด

ถ้าเรายึดติดอยู่ในตัวของเรา เป็นคนเห็นแก่ตัว เราก็ไม่สามารถจะร่วมมือสามัคคีกับใครได้ การทำกิจกรรมก็เป็นสิ่งที่เราได้ฝึกตัวเรามาก ให้เรามีฝีมือ ให้เราได้พัฒนาตน เพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ทำให้เราเข้าใจเพื่อนของเรามากขึ้น เราสนใจเพื่อนของเรามากขึ้น ว่าเขามีชีวิตจิตใจนึกคิดอย่างไรในการที่เราทำงาน เราก็จะทำให้รู้จักเพื่อนฝูงของเราขึ้นมาด้วยส่วนหนึ่ง

ให้เราสำรวจดูว่าหน้าที่ของเรามีอะไรบ้าง แล้วก็กระทำให้มันบริบูรณ์พร้อม อย่าได้ละเลยหน้าที่ของเรา และเมื่อเราทำทั้งหมดแล้วเป็นประโยชน์กับตน เป็นประโยชน์กับคนอื่น เราก็มีความภูมิใจพอใจ เราก็ไม่ต้องเป็นทุกข์กับการกระทำของเรา

ทั้งหมดนี้เป็นธรรมะที่เราควรจะมีในการศึกษาเล่าเรียน ในการทำงาน เมื่อเราเป็นนักเรียนเราก็มุ่ง

ที่การเรียนเป็นประเด็นหลัก การทำกิจกรรมหรือว่าเรื่องอื่นๆเราก็ต้องมี เพราะว่าชีวิตเราไม่ได้มีแต่การเรียนในห้องเรียนเท่านั้น ชีวิตเรายังมีคนอื่นที่เราต้องรับผิดชอบช่วยเหลืออยู่ ถ้าเราเป็นสมาชิกคนหนึ่งในครอบครัว ในสังคม เราก็ทำหน้าที่ด้วยหลักการเดียวกันนี้

ความร่วมมือก่อให้เกิดสุขอันยิ่งใหญ่

ถ้าหากว่าเราทำได้แม้เพียงเล็กน้อย และเราขวนขวายทำ การมาฟังธรรมวันนี้ก็จะไม่สูญเปล่าไร้ค่าไป มันจะทำให้ชีวิตเราเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น อันนี้ก็เป็นสิ่งที่เราควรจะสำเหนียก ควรที่จะนำไปใคร่ครวญดู และถ้าเห็นว่าดี ก็ขอให้ตั้งต้นปฏิบัติตั้งแต่วันนี้ เรารู้ตัวเราดีที่สุด ไม่มีครูหรือผู้ใดจะมาบอกเราได้ว่า เราจะทำอะไร แต่ว่าด้วยสติปัญญาที่เราพิจารณาตัวเองใคร่ครวญดูให้ดี แล้วเราก็เอาไปใช้ไปปฏิบัติ เราก็จะดีขึ้นเรื่อยๆตามลำดับ เราดีขึ้นด้วย

ตัวของเราเอง เราไม่ต้องไปหวังพึ่งใคร เราไม่ต้องไปกลั่นแกล้งแย่งชิงกับใคร เราอยากจะเรียนหนังสือให้ดีก็ต้องตั้งใจเรียน ใครจะเรียนเก่งกว่าเราก็ช่างเขา เราอย่าไปคิดว่าเราจะช่วยคนอื่นทำไมให้เสียเวลา เราจะไม่ช่วยใคร เราจะดีอยู่คนเดียว อันนั้นก็ไม่ถูก มันทำให้เราคับแคบ หรือบางคนอาจจะไปกลั่นแกล้งคนอื่นด้วย เพื่อตัวเองจะได้เป็นผู้ชนะ

สังคมของเราหรือการเรียนของเรานี้มีอันตรายอย่างหนึ่ง คือมักทำให้เราแข่งกัน ไม่ค่อยร่วมมือกัน อันนี้เป็นข้อเสียอย่างหนึ่งที่เราจะต้องระวัง และก็อย่าให้มันเกิดขึ้น เพราะถ้าเราแข่งกันมากๆ เราจะไม่ค่อยช่วยกัน แล้วผลรวมทั้งหมดมันจะไม่ดี แต่ถ้าเราร่วมมือกัน แม้ว่าเราจะไม่ได้เป็นคนที่เก่งที่สุดอยู่คนเดียว แต่ว่าโดยส่วนรวมจะมีคนที่เก่งเป็นจำนวนมากที่จะไปช่วยสังคมได้ เป็นกำลังมากกว่า

เหมือนกับม้าที่วิ่งไป ๒ ตัว เราวิ่งให้เต็มที่ เราจะถึงจุดมุ่งหมาย อีกตัวหนึ่งมันจะวิ่งช้าก็ช่าง ก็จะ

ถูกทิ้งไปเอง แต่ว่าเราไม่ได้มุ่งที่จะชนะคนเดียว เราต้องการที่จะช่วยเหลือทั้งหมด เรามีอะไรที่จะเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันได้ เราก็เอื้อเฟื้อช่วยเหลือแบ่งปันกัน เพราะสาระสำคัญของการศึกษาเล่าเรียนนั้น อยู่ที่ความรู้ความเข้าใจ ไม่ได้อยู่ที่เกรดหรืออยู่ที่คะแนน อย่าเข้าใจผิด ถ้าเราคิดว่าชีวิตนี้อยู่ที่คะแนน อยู่ที่เกรด เราจะมุ่งแค่ประโยชน์ขั้นต้นเท่านั้น ประโยชน์ที่หนึ่ง ซึ่งมันต่ำมาก แต่ถ้าเรามุ่งประโยชน์ที่สูงกว่านั้น เกรดคะแนนเราก็ดี แล้วเราก็แบ่งปันช่วยเหลือเพื่อนด้วย เราก็มีเยื่อใยต่อเพื่อน เรามีความจริงใจในการช่วยเหลือกัน

เมื่อเราบำเพ็ญประโยชน์แก่คนอื่น ชีวิตเราไพศาลมากขึ้น มีความสุขมากกว่าเดิม ความสุขที่เราได้ที่หนึ่งนั้นเรามีความสุขอยู่คนเดียว แต่ถ้าความสุขที่เพื่อนของเราทุกคนเก่งหมด ความสุขนี้มันมากกว่า และถ้าหากเราไม่เห็นแก่ตัวด้วย เราไม่มีทางจะมีความทุกข์เลย คนที่ได้ที่หนึ่งแล้วก็หวง มีความขยัน

หมั่นเพียรก็ทำด้วยความตึงเครียด หวาดหวั่น กดดันอยู่ จิตใจไม่มีความสงบสุขและผ่อนคลาย แต่ถ้าเราเรียนด้วยความเบิกบานร่าเริง ด้วยความตั้งใจสุดฝีมือของเรา แล้วก็เอื้อเฟื้อเพื่อน อันนี้จะทำให้เราไม่มีความทุกข์ จะมีแต่ความสุขอย่างเดียวในการเรียน และเป็นความสุขทั้งแก่ตัวเราและแก่คนอื่น

เพราะฉะนั้น ก็ขอให้เราลองใคร่ครวญพิจารณาดู แล้วก็ตั้งต้นใช้ชีวิตตลอดช่วงเวลาที่อยู่ที่นี่ให้ดีที่สุด แล้วชีวิตในช่วงนี้จะเป็นจุดเริ่มต้นไปสู่ความสมบูรณ์เตรียมอุดม นี้แปลว่า ต่อไปจะสมบูรณ์

อุดมนี้ แปลว่า สูงสุด เรากำลังเตรียมไปสู่จุดสูงสุดของชีวิต ความรู้ในทางประกอบอาชีพก็ตาม ความรู้ในการที่จะเป็นมนุษย์ ในการที่เป็นสมาชิกในสังคมก็ตาม ความรู้ในฐานะที่เราเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติก็ตาม เราได้รู้เพียบพร้อมแล้วหรือยัง? ถ้ายังไม่รู้ดีพอเราก็ต้องเพิ่มพูนขึ้น

เป็นชาวพุทธที่แท้

ถ้าพวกเราเป็นชาวพุทธ มีพระรัตนตรัยเป็นที่หมาย ก็อยากให้พวกเราได้พิจารณาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ใหม่ให้ถ่องแท้

พระพุทธเจ้า คือ ผู้ที่เป็นมนุษย์เหมือนกับเรา ทำหน้าที่ของตัวท่านบริบูรณ์พร้อม ฝึกตนเองจนพ้นจากความทุกข์ทั้งหลาย มีความรู้ ความตื่น ความเบิกบาน แล้วก็ช่วยคนอื่นต่อไป เราจะต้องฝึกฝนพัฒนาตัวเองแบบนั้นอย่างที่พระพุทธเจ้า ท่านทำกับตัวท่าน ไม่ต้องอ้อนวอนบวงสรวงใคร เราทำเองเราก็เป็นเอง

*พระธรรม*คือธรรมชาติ ธรรมะคือกฎความจริงของธรรมชาติ เราก็ต้องศึกษา อยู่ร่วมกับธรรมชาติ มีหน้าที่ปฏิบัติต่อธรรมชาติอย่างไรเราก็ทำ เราอย่าทำลายธรรมชาติ อย่าล้างผลาญธรรมชาติ เราต้องพยายามรักษาธรรมชาติไว้ แล้วธรรมชาติจะรักษาเรา ถ้าเราทำลายธรรมชาติธรรมชาติจะทำลายเรา

พระสงฆ์ แปลว่า สังคม แปลว่า หมู่กลุ่ม ทำหน้าที่ของเราต่อสังคม ต่อหมู่กลุ่มให้ดี ชีวิตก็จะมีความราบรื่นและเจริญก้าวหน้าเต็มที่ทั่วทุกด้าน

ถ้าเราทำอย่างนี้พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์จะอยู่กับเรา คือเราทำหน้าที่ต่อตัวเราเอง ทำหน้าที่ต่อสังคม ต่อธรรมชาติ พร้อมทุกอย่าง แล้วเราก็จะเป็นชาวพุทธที่แท้จริง ไม่ได้เป็นชาวพุทธแต่เพียงพิธีกรรมเท่านั้น แต่เป็นชาวพุทธโดยวิถีชีวิต และเราจะพิสูจน์ให้คนเห็นว่า ความสุข ความเจริญ ความร่มเย็น สามารถเกิดขึ้นได้ในชีวิตของเรา เพราะเราปฏิบัติธรรม แล้วเราเป็นชาวพุทธที่จรรโลงพระพุทธศาสนา สืบทอดพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

พุทธะอยู่ที่ใจ

พุทธศาสนานั้นอยู่ที่คน อยู่ที่ใจ อยู่ที่ชีวิตของพวกเราแต่ละคน ถ้าเรายิ้มแย้มแจ่มใสร่าเริงแล้วก็ช่วยเหลือกัน พุทธศาสนาก็งอกงามขึ้นในเวลานั้น

พุทธศาสนาไม่ได้อยู่ที่วัดใหญ่ๆ ไม่ได้อยู่ที่ปริมาณของคนที่ลงทะเบียนมากๆ *แต่ว่าที่สังคมมีความเดือดร้อนวุ่นวายเพราะเราไร้ธรรม* เราไม่มีการปฏิบัติธรรม ชีวิตของเราเศร้าหมอง เร่าร้อน เห็นแก่ตัว ถ้าเป็นอย่างนั้นพุทธศาสนาจะสูญสิ้นไปจากประเทศเราอย่างรวดเร็ว

แต่ถ้าพวกเราทุกคนมีความสงบเย็น และใช้ชีวิตเป็นประโยชน์ มีปัญญา มีความกรุณา มีสันติ มีไมตรีเกิดขึ้น ตรงนั้นพุทธศาสนางอกงามในใจของพวกเราทุกคน และเราสามารถจะทำได้ แต่ขอให้พวกเราตั้งต้นแต่วันนี้

นี้คือธรรมะที่เราต้องใช้ในการศึกษา เราศึกษาทั้งวิชาการ ศึกษาทั้งตัวเราเอง แล้วก็ศึกษาทั้งชีวิตจิตใจของผู้อื่นด้วย เราก็จะเป็นผู้ที่มีความรู้ มีความเข้าใจถูกต้องบริบูรณ์พร้อม ตามหลักของพระพุทธศาสนา

ธรรมะสว่างใจ

วันนี้ก็ได้บรรยายธรรมมาพอสมควรแก่เวลาแล้ว ในท้ายที่สุดนี้ ก็ขอตั้งกัลยาณจิตร่วมกับพวกเราทุกคน

ขอให้พวกเรามีความมั่นใจ มีศรัทธา มีความวิริยะพากเพียร มีความไม่ประมาทในการศึกษา ให้พวกเรามีความจดจ่อ แน่วแน่ ในสิ่งที่เรากระทำ มีความสุขในการกระทำของพวกเรา แล้วก็มีความใคร่ครวญที่จะใช้ชีวิตไม่ผิดพลาด มีความรู้ความเข้าใจถูกต้อง

สร้างประทีปในตัวเราขึ้นมาให้ได้ ให้ชีวิตมีแสงสว่าง เราจะได้เป็นแสงสว่าง เป็นเทียนดวงน้อยให้กับสังคมของเรา ให้กับคนที่อยู่รอบข้าง และเมื่อเทียนหลายๆดวง ช่วยๆต่อกันไป ความสว่างไสวที่เกิดขึ้นที่โรงเรียนเตรียมอุดมของเรา จะได้ให้แก่สังคมนี้จะมีมากขึ้นเรื่อยๆตามลำดับ

ขอให้ธรรมะจงสว่างไสวในใจของเราทุกคน และขอให้อานุภาพพระธรรมช่วยคุ้มครองป้องกันพวกเราทุกคน ให้มีความสุขสงบเย็น และได้รับผลแห่งการใช้ชีวิตที่เป็นประโยชน์นี้ ตลอดกาลนานด้วยกัน ทุกท่าน ทุกคน เทอญ

○ **สักวันหนึ่ง...**
ความรู้ที่เรียนมาจะให้ประโยชน์
โหติ ตาทิสโก กาโล
ยตฺถ อตฺถาวหํ สุตํ

พระพุทธพจน์

ธรรมนูญชีวิต

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

○ เล่าเรียนสำเร็จวิทยา ก็ย่อมได้เกียรติ
แต่ฝึกอบรมด้วยจริยธรรมแล้วต่างหาก
จึงจะสมสันติสุข
กิตฺติญฺจ ปปฺโปติ อธิจฺจ เวเท
สนฺติ ปุเณติ จรเณน ทนฺโต

พระพุทธพจน์

คนมีชีวิตอยู่อย่างมั่นใจ
(ชีวิตที่เลิศล้ำสมบูรณ์)

คนที่มีความมั่นใจในชีวิตของตน จนไม่หวาดหวั่นพรั่นพรึงแม้ต่อความตาย ก็เพราะได้ดำเนินชีวิตของตนอยู่อย่างดีที่สุด และได้ใช้ชีวิตนั้นให้เกิดคุณประโยชน์คุ้มค่ากับการที่ได้เกิดมาแล้วชาติหนึ่ง เรียกได้ว่าเป็นอยู่อย่างผู้มีชัย ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต คนเช่นนั้นคือ ผู้ที่ได้เข้าถึงจุดหมายแห่งการมีชีวิต และดำเนินชีวิตของตนตามหลักการต่อไปนี้

ก. นำชีวิตสู่จุดหมาย

คือดำเนินชีวิตให้บรรลุประโยชน์ที่เป็นจุดหมายของการมีชีวิต ที่เรียกว่า *อัตถะ* หรือ *อรรถ* ๓ คือ

๑. *ทิฏฐธัมมิกัตถะ* จุดหมายขั้นตาเห็น หรือประโยชน์ปัจจุบัน ที่สำคัญคือ

ก) มีสุขภาพดี ร่างกายแข็งแรง ไร้โรค งามสง่า อายุยืนยาว

ข) มีเงิน มีงาน มีทรัพย์จากอาชีพสุจริต พึ่งตนได้ทางเศรษฐกิจ

ค) มีสถานภาพดี ทรงยศ เกียรติ ไมตรี เป็นที่ยอมรับในสังคม

ง) มีครอบครัวผาสุก ทำวงศ์ตระกูลให้เป็นที่นับถือ

ทั้งหมดนี้ พึงให้เกิดมีโดยธรรม และใช้หรือปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สุขโดยชอบ ทั้งแก่ตนและผู้อื่น

๒. *สัมปรายิกัตถะ* จุดหมายขั้นเลยตาเห็นหรือประโยชน์เบื้องหน้า ที่เป็นคุณค่าของชีวิต ซึ่งให้เกิดความสุขล้ำลึกภายในโดยเฉพาะ

ก) ความอบอุ่นซาบซึ้งสุขใจ ด้วยศรัทธา มีหลักใจ

ข) ความภูมิใจ ในชีวิตสะอาด ที่ได้ประพฤติแต่การดีงามสุจริต

ค) ความอิ่มใจ ในชีวิตมีคุณค่า ที่ได้เสียสละบำเพ็ญประโยชน์

ง) ความแกล้วกล้ามั่นใจ ด้วยมีปัญญาที่จะแก้ปัญหานำพาชีวิตไป

จ) ความโปร่งโล่งมั่นใจ ว่าได้ทำกรรมดี มีหลักประกันวิถีสู่ภพใหม่

๓. *ปรมัตถะ* จุดหมายสูงสุด หรือประโยชน์อย่างยิ่ง คือการมีปัญญารู้เท่าทันความจริง เข้าถึงธรรมชาติของโลกและชีวิต อันทำให้จิตใจเป็นอิสระ

ก) ไม่หวั่นไหว หรือถูกครอบงำ ด้วยความผันผวนแปรปรวนต่างๆ

ข) ไม่ผิดหวังโศกเศร้าบีบคั้นจิต เพราะความยึดติดถือมั่นในสิ่งใด

ค) ปลอดโปร่ง สงบ ผ่องใส สดชื่น เบิกบานใจตลอดเวลา

ง) เป็นอยู่และทำการด้วยปัญญาซึ่งมองที่เหตุปัจจัย

อัตถะ ๓ ขั้นนี้ จัดแบ่งใหม่เป็น ๓ ด้าน ดังนี้

๑. *อัตตัตถะ* จุดหมายเพื่อตนหรือประโยชน์ตน คือ ประโยชน์ ๓ ขั้นข้างต้น ซึ่งพึงทำให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง หรือพัฒนาชีวิตของตนให้ลุถึง

๒. *ปรัตถะ* จุดหมายเพื่อผู้อื่น หรือประโยชน์ผู้อื่น คือประโยชน์ ๓ ขั้นข้างต้น ซึ่งพึงช่วยเหลือให้ผู้อื่นหรือเพื่อนมนุษย์ได้บรรลุถึง ด้วยการชักนำสนับสนุนให้เขาพัฒนาชีวิตของเขาเองขึ้นไปจนเข้าถึงตามลำดับ

๓. *อุภยัตถะ* จุดหมายร่วมกัน หรือประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือประโยชน์สุขและความดีงามร่วมกันของชุมชนหรือสังคม รวมทั้งภาวะและปัจจัยแวดล้อมต่างๆ ทั้งทางวัตถุ เช่น ป่า แม่น้ำ ถนนหนทาง และทางนามธรรม เช่น ศีลธรรม วัฒนธรรม ซึ่งพึงช่วยกันสร้างสรรค์ บำรุงรักษา เพื่อเกื้อหนุนให้ตนและผู้อื่นก้าวไปสู่จุดหมาย ๓ ขั้นข้างต้น อย่างน้อยไม่ให้การแสวงประโยชน์ตนส่งผลกระทบเสียหายต่อประโยชน์สุขของส่วนรวม

ดังตัวอย่าง พระภิกษุเมื่อปฏิบัติตามพระวินัยย่อมช่วยรักษาสามัคคีแห่งสงฆ์ อันเป็นบรรยากาศที่เกื้อหนุนให้ภิกษุที่อยู่ร่วมกันทุกรูปอยู่ผาสุก และเจริญงอกงามในการปฏิบัติ จนอาจลุถึงปรมัตถ์ คือประโยชน์สูงสุด

(ขุ.จู. ๓๐/๗๕๕/๓๘๙)

ข. ภายในทรงพลัง

คือ มีกำลังที่เกิดจากคุณธรรม ความประพฤติปฏิบัติที่เป็นหลักประกันของชีวิต ซึ่งทำให้เกิดความมั่นใจในตนเองจนไม่มีความหวาดหวั่นกลัวภัย เรียกว่า พละ (ธรรมอันเป็นกำลัง) มี ๔ ประการ กล่าวคือ

๑. *ปัญญาพละ* กำลังปัญญา คือได้ศึกษา มีความรู้ความเข้าใจถูกต้องชัดเจน ในเรื่องราวและกิจการที่ตนเกี่ยวข้อง ตลอดไปถึงสภาวะอันเป็นธรรมดาของโลกและชีวิต เป็นผู้กระทำการต่างๆ ด้วยความเข้าใจเหตุผลและสภาพความจริง

๒. *วิริยพละ* กำลังความเพียร คือ เป็นผู้ประกอบกิจทำหน้าที่การงานต่างๆอยู่ตลอดเวลาด้วยความบากบั่นพยายาม ไม่ได้ทอดทิ้งหรือย่อหย่อนท้อถอย

๓. *อนวัชชพละ* กำลังสุจริต หรือกำลังความบริสุทธิ์ คือมีความประพฤติและหน้าที่การงานสุจริต

ไร้โทษ สะอาดบริสุทธิ์ ไม่มีข้อที่ใครจะติเตียนได้

๔. *สังคหพละ* กำลังการสงเคราะห์ คือ ได้ช่วยเหลือเกื้อกูล ทำตนให้เป็นประโยชน์แก่เพื่อนมนุษย์ เป็นสมาชิกที่มีคุณประโยชน์ของชุมชน

ตัวอย่างเช่น เป็นข้าราชการ พึงจำสั้นๆว่า รู้งานดี ทำหน้าที่ไม่บกพร่อง มือสะอาด ไม่ขาดมนุษยสัมพันธ์

(องฺ.นวก. ๒๓/๒๐๙/๓๗๖)

ค. ตั้งตนบนฐานที่มั่น

ซึ่งใช้เป็นที่ยืนหยัดให้สามารถยึดเอาผลสำเร็จสูงสุดอันเป็นที่หมายได้ โดยไม่เกิดความสำคัญตนผิด ไม่เปิดช่องแก่ความผิดพลาดเสียหาย และไม่เกิดสิ่งมัวหมอง หมักหมม ทับถมตน ด้วยการปฏิบัติตามหลักธรรมที่เรียกว่า *อธิษฐาน* (ธรรมเป็นที่มั่น) ๔ ประการ คือ

๑. *ปัญญา* ใช้ปัญญา คือ ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา ทำกิจการต่างๆด้วยความคิด เมื่อประสบเหตุใดๆก็ไม่วู่วามตามอารมณ์ หรือหลงไปตามสิ่งที่เย้ายวน ศึกษาสิ่งต่างๆให้มีความรู้ชัดหยั่งเห็นเหตุผลเข้าใจภาวะของสิ่งทั้งหลายจนเข้าถึงความจริง

๒. *สัจจะ* รักษาสัจจะ คือ สงวนรักษาดำรงตนมั่นในความจริงที่รู้ชัดเห็นชัดด้วยปัญญา เริ่มแต่จริงวาจา จริงในหลักการ จริงในการปฏิบัติ จนถึงจริงปรมัตถ์

๓. *จาคะ* เพิ่มพูนจาคะ คือคอยเสริมหรือทวีความเสียสละ ให้เข้มแข็ง มีกำลังแรงยิ่งขึ้นอยู่เสมอเพื่อป้องกันหรือทัดทานตนไว้มิให้ตกไปเป็นทาสของลาภสักการะและผลสำเร็จเป็นต้น ที่ตนได้สร้างขึ้นอันคอยล่อเร้าเย้ายวน ให้เกิดความยึดติด ลำพองและลุ่มหลงมัวเมา สิ่งใดเคยชินเป็นนิสัยหรือเคยยึดถือไว้ แต่ผิดพลาด ไม่จริง ไม่ถูกต้อง ก็สามารถละได้ทั้งหมด เริ่มแต่สละอามิสจนถึงสละกิเลส

๔. *อุปสมะ* รู้จักสงบใจ คือรู้จักหาความสุขสงบทางจิตใจ ฝึกตนให้สามารถระงับความมัวหมองดับความขัดข้องวุ่นวายอันเกิดจากกิเลสได้ ทำจิตใจให้สงบผ่องใสรู้จักรสแห่งสันติ คนที่รู้จักรสแห่งความสุขอันเกิดจากความสงบใจแล้ว ย่อมจะไม่หลงใหลมัวเมาในวัตถุ หรือลาภ ยศ สรรเสริญ เป็นต้นโดยง่าย

(ม.อุ. ๑๔/๖๘๒/๔๓๗)

๐ คนล่วงทุกข์ได้ เพราะความเพียร
วิริเยน ทุกฺขมจฺเจติ

พระพุทธพจน์

คนประสบความสำเร็จ
(ชีวิตที่ก้าวหน้าและสำเร็จ)

ผู้ที่ต้องการดำเนินชีวิตให้เจริญก้าวหน้าประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะในด้านการศึกษา หรืออาชีพการงานก็ตาม พึงปฏิบัติตามหลักต่อไปนี้

ก. หลักความเจริญ

ปฏิบัติตามหลักธรรม ที่จะนำชีวิตไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง เรียกว่า *จักร* (ธรรมประดุจล้อทั้งสี่ที่นำรถไปสู่จุดหมาย) ซึ่งมี ๔ ข้อ คือ

๑. *ปฏิรูปเทสวาสะ เลือกอยู่ถิ่นที่เหมาะ* คือ เลือกหาถิ่นที่อยู่ หรือแหล่งเล่าเรียนดำเนินชีวิตที่ดี ซึ่งมีบุคคลและสิ่งแวดล้อมที่อำนวยแก่การศึกษา พัฒนาชีวิต การแสวงหาธรรม หาความรู้ การสร้างสรรค์ความดีงาม และความเจริญก้าวหน้า

๒. *สัปปุริสูปัสสยะ เสาะเสวนาคนดี* คือ รู้จักเสวนาคบหา หรือร่วมหมู่กับบุคคลผู้รู้ผู้ทรงคุณ และ

ผู้ที่จะเกื้อกูลแก่การแสวงหาความรู้ ความก้าวหน้า งอกงาม และความเจริญโดยธรรม

๓. *อัตตสัมมาปณิธิ ตั้งตนไว้ถูกวิถี* คือ ดำรงตนมั่นอยู่ในธรรม และทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ตั้งเป้าหมายชีวิตและการงานให้ดีงามแน่ชัด และนำตนไปถูกทางสู่จุดหมาย แน่วแน่ มั่นคง ไม่พร่าส่าย ไม่ไถลเชือนแช

๔. *ปุพเพกตปุญญตา มีทุนดีได้เตรียมไว้* ทุนดีส่วนหนึ่ง คือ ความมีสติปัญญา ความถนัด และร่างกายดีเป็นต้น ที่เป็นพื้นมาแต่เดิม และอีกส่วนหนึ่ง คือ อาศัยพื้นเดิมเท่าที่ตัวมีอยู่ รู้จักแก้ไขปรับปรุงตน ศึกษาหาความรู้ สร้างเสริมคุณสมบัติ ความดีงาม ฝึกฝนความชำนิชำนาญ เตรียมไว้ก่อนแต่ต้น ซึ่งเมื่อมีเหตุต้องใช้ก็จะเป็นผู้พร้อมที่จะต้อนรับความสำเร็จ สามารถสร้างสรรค์ประโยชน์สุข และก้าวสู่ความเจริญยิ่งๆขึ้นไป

(องฺ. จตุกฺก. ๒๑/๓๑/๔๑)

ข. หลักความสำเร็จ

ปฏิบัติตามหลักธรรม ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการนั้นๆ ที่เรียกว่า *อิทธิบาท* (ธรรมให้ถึงความสำเร็จ) ซึ่งมี ๔ ข้อ คือ

๑. *ฉันทะ มีใจรัก* คือ พอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จๆ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร

๒. *วิริยะ พากเพียรทำ* คือ ขยันหมั่นประกอบหมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ท้อถอย ก้าวไปข้างหน้า จนกว่าจะสำเร็จ

๓. *จิตตะ เอาจิตฝักใฝ่* คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ

๔. *วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน* คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และ

ตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน เกินเลย บกพร่อง ขัดข้อง เป็นต้น ในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไข ปรุงปรับ เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลยิ่งขึ้นไป

ตัวอย่างเช่น ผู้ทำงานทั่วๆไป อาจจำสั้นๆว่า รักงาน สู้งาน ใส่ใจงาน และทำงานด้วยปัญญา

(ที.ปา. ๑๑/๒๓๑/๒๓๓)

ค. หลักเผล็ดโพธิญาณ

ดำเนินตามพระพุทธปฏิปทาด้วยการปฏิบัติตามธรรม ๒ อย่าง ที่เป็นเหตุให้พระองค์บรรลุสัมโพธิญาณ เรียกว่า *อุปัญญาตธรรม* (ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติเห็นคุณประจักษ์กับพระองค์เอง) คือ

๑. *อสนฺตุฏฺฐิตา กุสเลสุ ธมฺเมสุ* ไม่สันโดษ*ในกุศลธรรม* คือ ไม่รู้อิ่ม ไม่รู้พอ ในการสร้างสรรค์ความดีและสิ่งที่ดี

๒. *อปฺปฏิวาณิตา จ ปธานสฺมึ* บำเพ็ญเพียรไม่ระย่อ คือ เพียรพยายามก้าวหน้าเรื่อยไป ไม่ยอมถอยหลัง ไม่ยอมแพ้ ไม่ยอมท้อถอยต่ออุปสรรค และความเหน็ดเหนื่อยยากลำบาก

(ที.ปา. ๑๑/๒๒๗/๒๒๓)

○ **คนที่ผลัดวันว่าพรุ่งนี้ ย่อมเสื่อม**
ยิ่งผลัดว่ามะรืนนี้...ก็ยิ่งเสื่อม
หิยฺโยติ หิยฺยติ โปโส ปเรติ ปริหายติ

พระพุทธพจน์

คนรู้จักทำมาหาเลี้ยงชีพ
(ชีวิตที่เป็นหลักฐาน)

คนที่จะเรียกได้ว่า รู้จักหา รู้จักใช้ทรัพย์ หรือหาเงินเป็น ใช้เงินเป็น เป็นคนที่ทำมาหากินที่ดี ตั้งตัวสร้างหลักฐานได้ และใช้ทรัพย์สมบัติให้เป็นประโยชน์ เป็นผู้ปฏิบัติหน้าที่ทางเศรษฐกิจอย่างถูกต้อง ก็เพราะปฏิบัติตามหลักธรรมต่อไปนี้

ก. ขั้นหาและรักษาสมบัติ

ปฏิบัติตามหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ปัจจุบัน หรือหลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุข ขั้นต้นที่เรียกว่า *ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม* ๔ ประการ

๑. *อุฏฐานสัมปทา* ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน และการประกอบอาชีพที่สุจริต ฝึกฝนให้มีความชำนิชำนาญ

และรู้จริง รู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจตราหาวิธีการที่เหมาะ ที่ดี จัดการและดำเนินการให้ได้ผลดี

๒. *อารักขสัมปทา* ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือ รู้จักคุ้มครอง เก็บรักษาโภคทรัพย์และผลงานที่ตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม ด้วยกำลังของตน ไม่ให้เป็นอันตราย หรือเสื่อมเสีย

๓. *กัลยาณมิตตตา* คบหาคนดีเป็นมิตร คือ รู้จักเสวนาคบหาคน ไม่คบไม่เอาอย่างผู้ที่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย เลือกเสวนาศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้รู้ผู้ทรงคุณ ผู้มีความสามารถ ผู้น่าเคารพนับถือ และมีคุณสมบัติเกื้อกูลแก่อาชีพการงาน

๔. *สมชีวิตา* เลี้ยงชีวิตแต่พอดี คือรู้จักกำหนดรายได้และรายจ่าย เป็นอยู่พอดีสมรายได้ มิให้ฝืดเคือง หรือฟุ่มเฟือย ให้รายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้

(องฺคุตฺตร. ๒๓/๑๔๔/๒๘๙)

ข. ขั้นแจงจัดสรรทรัพย์

เมื่อหาทรัพย์มาได้แล้ว รู้จักจัดสรรทรัพย์นั้น โดยถือหลักการแบ่งทรัพย์เป็น ๔ ส่วน ที่เรียกว่า *โภควิภาค* ๔ คือ

- *เอเกน โภเค ภุญฺเชยฺย* ๑ ส่วน ใช้จ่ายเลี้ยงตน เลี้ยงคนที่ควรบำรุงเลี้ยง และทำประโยชน์
- *ทฺวีหิ กมฺมํ ปโยชเย* ๒ ส่วน ใช้เป็นทุนประกอบการงาน
- *จตุตฺถญฺจ นิธาเปยฺย* อีก ๑ ส่วน เก็บไว้ใช้ในคราวจำเป็น

(ที.ปา. ๑๑/๑๙๓/๒๐๒)

ค. ขั้นจับจ่ายกินใช้

พึงเข้าใจและคำนึงไว้เสมอว่า การที่เพียรพยายามแสวงหา รักษา และครอบครองโภคทรัพย์ไว้นั้น ก็เพื่อจะใช้ให้เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตน และ

คนอื่น ถ้าไม่ใช้ทรัพย์สมบัติให้เกิดคุณประโยชน์แล้ว การหาและการมีทรัพย์สมบัติก็ปราศจากคุณค่า หาความหมายใดๆมิได้ ดังนั้นเมื่อมีทรัพย์หรือหาทรัพย์มาได้แล้ว พึงปฏิบัติต่อทรัพย์หนึ่ง ส่วนแรกในข้อ ข. ตามหลัก *โภคาทิยะ* (ประโยชน์ที่ควรถือเอาจากโภคะ หรือเหตุผลที่อริยสาวกควรยึดถือในการที่จะมีหรือครอบครองทรัพย์สมบัติ) ๕ ประการ ดังพุทธพจน์ว่า

อริยสาวก แสวงหาโภคทรัพย์มาได้ด้วยน้ำพักน้ำแรงความขยันหมั่นเพียรของตน และโดยทางสุจริตชอบธรรมแล้ว

๑. เลี้ยงตัว เลี้ยงมาดาบิดา บุตร ภรรยา และคนในปกครองทั้งหลายให้เป็นสุข

๒. บำรุงมิตรสหาย และผู้ร่วมกิจการงาน ให้เป็นสุข

๓. ใช้ปกป้องรักษาสวัสดิภาพ ทำตนให้มั่นคงปลอดจากภยันตราย ,

๔. ทำพลี คือ สละเพื่อบำรุงและบูชา ๕ อย่าง

(๑) ญาติพลี สงเคราะห์ญาติ

(๒) อติถิพลี ต้อนรับแขก

(๓) ปุพพเปตพลี ทำบุญหรือสักการะอุทิศผู้ล่วงลับ

(๔) ราชพลี บำรุงราชการ ด้วยการเสียภาษีอากร เป็นต้น

(๕) เทวตาพลี ถวายเทวดา คือทำบุญอุทิศสิ่งที่เคารพบูชาตามความเชื่อถือ

๕. อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ และเหล่าบรรพชิตผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ผู้ไม่ประมาทมัวเมา

เมื่อได้ใช้โภคทรัพย์ทำประโยชน์อย่างนี้แล้ว ถึงโภคะจะหมดสิ้นไปก็สบายใจได้ว่า ได้ใช้โภคะนั้นให้เป็นประโยชน์ถูกต้องตามเหตุผลแล้ว ถึงโภคะเพิ่มขึ้นก็สบายใจเช่นเดียวกัน เป็นอันไม่ต้องเดือดร้อนใจในทั้งสองกรณี

(องฺ.ปญฺจก. ๒๒/๔๑/๔๘)

การใช้จ่ายใน ๕ ข้อนี้ ท่านมุ่งแจกแจงรายการที่พึงจ่าย ให้รู้ว่า ควรใช้ทรัพย์ทำอะไรบ้าง มิใช่หมายความว่าให้แบ่งส่วนเท่ากันไปทุกข้อ นอกจากนั้นท่านมุ่งกล่าวเฉพาะรายการที่พึงจ่ายเป็นประจำสำหรับคนทั่วไป แต่ถ้าผู้ใดสามารถ ก็ควรบำเพ็ญประโยชน์ให้มากขึ้นไปอีก ตามหลักสังคหวัตถุเป็นต้น

○ **เมื่อความสำเร็จยังมาไม่ถึง**
ไม่พึงพูดโอ้อวด
อปฺปตฺโต โน จ อุลฺลเป

พระพุทธพจน์

คนผู้เล่าเรียนศึกษา
(นักเรียน นักศึกษา นักค้นคว้า)

คนที่เล่าเรียนศึกษา จะเป็นนักเรียน นักศึกษา หรือนักค้นคว้าก็ตาม นอกจากจะพึงปฏิบัติตามหลักธรรมสำหรับคนที่จะประสบความสำเร็จ คือจักร ๔ และอิทธิบาท ๔ แล้ว ยังมีหลักการที่ควรรู้ และหลักปฏิบัติที่ควรประพฤติอีก ดังต่อไปนี้

ก. รู้หลักบุพภาคของการศึกษา

คือ รู้จักองค์ประกอบที่เป็น *ปัจจัยแห่งสัมมาทิฏฐิ* ๒ ประการ ดังนี้

๑. *องค์ประกอบภายนอกที่ดี* ได้แก่

มีกัลยาณมิตร หมายถึงรู้จักหาผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อน หนังสือ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมทางสังคมโดยทั่วไปที่ดี ที่เกื้อกูล ซึ่งจะชักจูงหรือกระตุ้น

ให้เกิดปัญญาได้ ด้วยการฟัง การสนทนา ปรึกษา ซักถาม การอ่าน การค้นคว้า ตลอดจนการรู้จักเลือกใช้สื่อมวลชนให้เป็นประโยชน์

๒. องค์ประกอบภายในที่ดี ได้แก่

โยนิโสมนสิการ หมายถึงการใช้ความคิดถูกวิธี รู้จักคิด หรือคิดเป็น คือมองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิดพิจารณาสืบสาวหาเหตุผลแยกแยะสิ่งนั้นๆ หรือปัญหานั้นๆออกให้เห็นตามสภาวะ และตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย จนเข้าถึงความจริง และแก้ปัญหาหรือทำประโยชน์ให้เกิดขึ้นได้

กล่าวโดยย่อว่า

ข้อหนึ่ง รู้จักพึ่งพาให้ได้ประโยชน์จากคน และสิ่งแวดล้อม

ข้อสอง รู้จักพึ่งตนเอง และทำตัวให้เป็นที่พึ่งของผู้อื่น

(ม.มู. ๑๒/๔๙๗/๕๓๙)

ข. มีหลักประกันของชีวิตที่พัฒนา

เมื่อรู้หลักบุพภาคของการศึกษา ๒ อย่างนี้แล้ว พึงนำมาปฏิบัติในชีวิตจริง พร้อมกับสร้างคุณสมบัติอื่นอีก ๕ ประการ ให้มีในตน รวมเป็นองค์ ๗ ที่เรียกว่า *แสงเงินแสงทองของชีวิตที่ดีงาม* หรือ *รุ่งอรุณของการศึกษา* ที่พระพุทธเจ้าทรงเปรียบว่าเหมือนแสงอรุณเป็นบุพนิมิตแห่งอาทิตย์อุทัย เพราะเป็นคุณสมบัติต้นทุน ที่เป็นหลักประกันว่า จะทำให้ก้าวหน้าไปในการศึกษา และชีวิตจะพัฒนาสู่ความดีงาม และความสำเร็จที่สูงประเสริฐอย่างแน่นอน ดังต่อไปนี้

๑. *แสวงแหล่งปัญญาและแบบอย่างที่ดี*

๒. *มีวินัยเป็นฐานในการพัฒนาชีวิต*

๓. *มีจิตใจใฝ่รู้ใฝ่สร้างสรรค์*

๔. *มุ่งมั่นฝึกตนจนเต็มสุดภาวะที่ความเป็นคนจะให้ถึงได้*

๕. ยึดถือหลักเหตุปัจจัย มองอะไรๆตามเหตุและผล

๖. ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท

๗. ฉลาดคิด แยบคาย ให้ได้ประโยชน์และความจริง

ค. ทำตามหลักเสริมสร้างปัญญา

ในทางปฏิบัติ อาจสร้างปัจจัยแห่งสัมมาทิฏฐิ ๒ อย่างข้างต้นนั้นได้ ด้วยการปฏิบัติตามหลัก *วุฒิธรรม* (หลักการสร้างความเจริญงอกงามแห่งปัญญา) ๔ ประการ

๑. สัปปุริสสังเสวะ เสวนาผู้รู้ คือ รู้จักเลือกหาแหล่งวิชา คบหาท่านผู้รู้ผู้ทรงคุณความดี มีภูมิธรรมภูมิปัญญาน่านับถือ

๒. สัทธัมมัสสวนะ ฟังดูคำสอน คือ เอาใจใส่สดับตรับฟังคำบรรยาย คำแนะนำสั่งสอน แสวงหาความรู้ ทั้งจากตัวบุคคลโดยตรง และจากหนังสือ

หรือสื่อมวลชน ตั้งใจเล่าเรียน ค้นคว้า หมั่นปรึกษาสอบถาม ให้เข้าถึงความรู้ที่จริงแท้

๓. *โยนิโสมนสิการ* คิดให้แยบคาย คือ รู้ เห็น ได้อ่านได้ฟังสิ่งใด ก็รู้จักคิดพิจารณาด้วยตนเอง โดยแยกแยะให้เห็นสภาวะ และสืบสาวให้เห็นเหตุผลว่านั่นคืออะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น จะเกิดผลอะไรต่อไป มีข้อดีข้อเสีย คุณโทษอย่างไร เป็นต้น

๔. *ธรรมานุธรรมปฏิบัติ* ปฏิบัติให้ถูกหลัก นำสิ่งที่ได้เล่าเรียนรับฟังและตริตรองเห็นชัดแล้ว ไปใช้หรือปฏิบัติหรือลงมือทำ ให้ถูกต้องตามหลัก ตามความมุ่งหมาย ให้หลักย่อยสอดคล้องกับหลักใหญ่ ข้อปฏิบัติย่อยสอดคล้องกับจุดหมายใหญ่ ปฏิบัติธรรมอย่างรู้เป้าหมาย เช่น สันโดษ เพื่อเกื้อหนุนการงาน ไม่ใช่สันโดษกลายเป็นเกียจคร้าน เป็นต้น

(องฺ.จตุกฺก. ๒๑/๒๔๘/๓๓๒)

ง. ศึกษาให้เป็นพหูสูต

คือจะศึกษาเล่าเรียนอะไร ก็ทำตนให้เป็นพหูสูตในด้านนั้น ด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แจ่มแจ้งชัดเจน ถึงขั้นครบ*องค์คุณของพหูสูต* (ผู้ได้เรียนมาก หรือผู้คงแก่เรียน) ๕ ประการ คือ

๑. *พหุสฺสุตา* ฟังมาก คือ เล่าเรียน สดับฟัง รู้ เห็น อ่าน สั่งสมความรู้ในด้านนั้นไว้ให้มากมายกว้างขวาง

๒. *ธตา* จำได้ คือ จับหลักหรือสาระได้ ทรงจำเรื่องราวหรือเนื้อหาสาระไว้ได้แม่นยำ

๓. *วจสา ปริจิตา* คล่องปาก คือ ท่องบ่น หรือใช้พูดอยู่เสมอ จนแคล่วคล่องจัดเจน ใครสอบถามก็พูดชี้แจงแถลงได้

๔. *มนสานุเปกฺขิตา* เจนใจ คือ ใส่ใจนึกคิดจนเจนใจ นึกถึงครั้งใด ก็ปรากฏเนื้อความสว่างชัดเจน มองเห็นโล่งตลอดไปทั้งเรื่อง

๕. *ทิฏฺฐิยา สุปฏิวิทฺธา* ขบได้ด้วยทฤษฎี คือ เข้าใจความหมายและเหตุผลแจ่มแจ้งลึกซึ้ง รู้ที่ไปที่มา เหตุผล และความสัมพันธ์ของเนื้อความ และรายละเอียดต่างๆ ทั้งภายในเรื่องนั้นเอง และที่เกี่ยวโยงกับเรื่องอื่นๆ ในสายวิชา หรือทฤษฎีนั้นปรุโปร่งตลอดสาย

(องฺ.ปญฺจก. ๒๒/๘๗/๑๒๙)

จ. เคารพผู้จุดประทีปปัญญา

ในด้านความสัมพันธ์กับครูอาจารย์ พึงแสดงคารวะนับถือ ตามหลักปฏิบัติในเรื่องทิศ ๖ ข้อ ว่าด้วย *ทิศเบื้องขวา* ดังนี้

๑. ลุกต้อนรับ แสดงความเคารพ

๒. เข้าไปหา เพื่อบำรุง รับใช้ ปรึกษา ซักถาม รับคำแนะนำ เป็นต้น

๓. ฟังด้วยดี ฟังเป็น รู้จักฟังให้เกิดปัญญา

๔. ปรนนิบัติ ช่วยบริการ

๕. เรียนศิลปวิทยาโดยเคารพ เอาจริงเอาจัง ถือเป็นกิจสำคัญ

(ที.ปา. ๑๑/๒๐๐/๒๐๓)

○ **คนเราถึงมีชาติกำเนิดต่ำ**
แต่หากขยันหมั่นเพียร
มีปัญญา ประกอบด้วยอาจาระและศีล
...รุ่งเรืองได้
เหมือนไฟถึงอยู่ในคืนมืด ก็สว่างไสว
หีนชจฺโจปิ เจ โหติ อุฏฺฐาตา ธิติมา นโร
อาจารสีลสมฺปนฺโน นิเส อคฺคีว ภาสติ

พระพุทธพจน์

บันทึก

คำขอบพระคุณ

ธรรมสภา สถาบันบันลือธรรม ขอกราบขอบพระคุณ ท่านอาจารย์พระดุษฎี เมธังกุโร แห่งวัดทุ่งไผ่ จังหวัดชุมพร องค์บรรยายธรรมเทศนาที่ได้จัดพิมพ์ในหนังสือนี้ เป็นอย่างสูง อันเป็นหนังสือที่เหมาะสำหรับผู้สนใจใคร่ศึกษาคำบรรยายที่อ่านเข้าใจง่าย ทำให้บังเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง ทั้งแก่ตนเอง ครอบครัว บริวาร สังคม และประเทศชาติในที่สุด

●

ธรรมสภาได้รวบรวมหนังสือและสื่อธรรมะ

ไว้บริการแก่ท่านสาธุชน ท่านที่สนใจเลือกชมได้ที่...

ศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา

เลขที่ ๒-๖ ถนนบรมราชชนนี เขตทวีวัฒนา

กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐ โทร. (๐๒) ๘๘๘๗๙๔๐

● **สถาบันบันลือธรรม** เชิญท่านสาธุชนทุกท่าน ร่วมฟังพระธรรมเทศนา ในโครงการ **พบพระ พบธรรม** ทุกวันเสาร์ ตั้งแต่ ๑๕.๓๐ - ๑๗.๐๐ น. ณ ห้องประชุมสถาบันบันลือธรรม อาคารศูนย์หนังสือพระพุทธศาสนา สาธุชนที่สนใจสอบถามองค์บรรยายธรรมประจำสัปดาห์ได้ที่ โทร. (๐๒) ๔๔๑๑๕๓๕

จงเตือนตน ของตน ให้พ้นผิด
ตนเตือนจิต ตนได้ ใครจะเหมือน
ตนเตือนตน ไม่ได้ ใครจะเตือน
อย่าแชเชือน เตือนตน ให้พ้นภัย

ต้องมีสติกับการกระทำของเรา อะไรไม่ดีอย่าทำ อะไรที่ดีก็ต้องรีบทำ อย่าปล่อยโอกาสให้ผ่านไป คนที่เกียจคร้าน คนที่รักสุขสนุกสบาย เขาจะสบายตอนนี้ แต่ว่าชีวิตข้างหน้าเขาจะลำบาก เขาจะไม่สามารถทำประโยชน์ได้อย่างเต็มที่

พระดุษฎี เมธังกุโร

www.thammasapa.com
ISBN : 978-974-7002-88-1
9 789747 002881

ขอกราบขอบพระคุณแด่ทุกท่านที่สนับสนุน และสมทบการจัดพิมพ์หนังสือธรรมะเล่มนี้
โปรดช่วยอุปถัมภ์ค่าจัดพิมพ์เพื่อการเผยแพร่ธรรมะ ราคาจำนวนเล่มละ ๒๐ บาท

ธรรมะสำหรับนักเรียนนักศึกษา พระอาจารย์ดุษฎี เมธังกุโร